

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

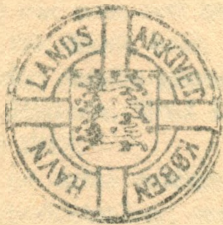
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

OLAV BERGERSEN

TORDENSKIOLD OG DANSKENE

GYLDENDAL NORSK FORLAG

OSLO MCMXXXII

Printed in Norway

Særtrykk av „Norsk Tidsskrift for Sjøvesen“ 1932

**A/S „Gjengangeren“s trykkeri
Horten**

I en lengere fremstilling til Admiralitetsretten i 1736 sier Tordenskiolds forhenværende fullmektig, kjøpmann N. Hiort følgende: «Det er bekendtt at dend sal. Herre hafde mange Fiender, af hvilke de fleste icke torde purre hannem i levende Live, men da hand ved Døden var afgaaen maatte mand taale at høre adskilligt.» Mangt et forsøk blev dog gjort også i levende live, men alltid kom han uskadt fra angrepene, enten det: nu skjede gjennom krigsrett eller gjennom spesielle undersøkelser, iverksatt på foranledning av ham selv. «Hadde jeg forløpet mig — og dette er noe som er menneskelig — føler jeg mig forvisset om ikke å være blitt skånet», sier han selv etter det verste av alle angrep.

Den forsmadelige behandling som blev Tordenskiold tildet efter hans død, da han blev nektet kristelig begravelse og hans kiste en regnfull natt på en uværdig måte blev luret ned i likkjelleren i Holmens kirke, er ennu en plett på hans minne.

Og siden den gang har man rett som det er vært vidne til pirkerier og stiklerier fra dansk hold, inntil et voldsomt angrep nu åpnes i selve den danske generalstabs «Bidrag til den Store Nordiske Krigs Historie, Bind IX» som omhandler begivenhetene i 1717 og 1718.

De 8 første bind av dette veldige verk er skrevet alene av den høit ansette krigshistoriker, generaløitnant dr. philos. A. P. Tuxen. Efter hans død i 1929 er arbeidet overtatt av fhv. kaptein i det danske infanteri K. C. Rockstroh. Dette synes ikke alene å innebære et personskifte, men også et systemskifte. På den ene side av denne skillelinje beundrer vi generalens tunge, strengt videnskapelige iretteleggelse av det veldige stoff, kun meget sjelden avbrudt av gene-

ralens personlige kritiske vurderer; det er et kildeskrift av aller første rang. På den annen side av skillelinjen møte vi — ofte med forbauselse — en doserende belæring og en gjennomgående kritisk vurdering der meget ofte frister til motsigelser. Og da dette bind i stor utstrekning omhandler Tordenskiold, er det nødvendig på en forholdsvis bred basis å gå til en kritisk vurdering av de fremsatte påstande og en omtale av forhold som man med forbauselse ser fremkommer i et generalstabsarbeide.

I en tidligere omtale av dette verks 8de bind gav jeg uttrykk for den opfatning, at et arbeide som pretenderer å spenne over såvel den landmilitære som den sjømilitære side av oppgavene vanskelig lot sig tilfredsstillende gjennomføre uten et medarbeiderskap fra begge disse grener av militæretaten og jeg uttalte min forbauselse over at et sådant samarbeide ikke var etablert. Denne forbauselse er ikke blitt mindre ved gjennomgåelsen av nærværende bind.

Det er også egnet til å vekke oppmerksomhet at arkivstudiene har været begrenset til arkiver og biblioteker i København og Stockholm samt utlån fra det norske riksarkiv. Det store Tordenskioldarkiv i Videnskabernes Selskap i Trondheim har derimot ikke været benyttet, tilross for at Tordenskiold, som allerede nevnt, har været utsatt for en ganske inngående behandling. Fra et videnskapelig synspunkt sett er dette forhold sikkert gjenstand for kritikk.

Ved gjennomlesning av de første sider støter vi på en fotnote, der lyder slik: «Uvilkårlig påtrenger sig en sammenligning med chefen for sjøforsvaret, Tordenskiold, der hundsede, tirrede og truede sine undergivne og kaldte trods, det onde, op i dem.» For dem som har befattet sig med studiet av Tordenskiolds historie må dette vekke forbauselse, og uttalelsen er både i form og innhold av den art at den frister til motsigelse. For det første er det nu det å merke at karakteristikken står i åpenbar strid med hvad f. eks. Tordenskiolds første biografer, Hofman og Rothe, der begge angivelig bygger på samtidiges uttalelser, mener om saken. Og det kan man ikke uten videre skyve helt til side. Hofman sier at han elsket sine officerer som en far, men at han på den annen side krevet særdeles me-

get av dem. Sine mannskaper behandlet han med mildhet og gav ofte av sine egne penger til sine matroser og var i så henseende mer storladet og ydende enn hans gods tillot ham. Dette med pengesakene kan kontrolleres gjennom Tordenskiolds arkiv og det virker da litt påfallende når generalstabens skumler om det motsatte. Men Hofman tilføier at han krevet den respekt han tilkom av sine underordnede. Det er dette generalstabens kaller hundsing, men jeg tror det er en feilaktig terminologi. Disiplin må det være, ikke minst ombord på et fartøi og i en eskadre, og særlig da under krig.

Rothe sier at han av gemytt var dristig, redelig, troskyldig og opriktig, dertil erkjentlig og meget taknemlig for beviste tjenester. Også dette bekreftes fullt ut av hans arkiv. Men han var — som også Rothe hevder — av en opfarende natur, men han tok sig snart igjen. Hans evne til å animere sine underordnede er også en kjent sak og er ikke forenlig med generalstabens karakteristikk.

Den som har lest gjennom de 761 brever som man kjenner fra Tordenskiolds arkiv sitter igjen med en ubehagelig følelse av urettferdighet mot mannen i generalstabens karakteristikk i nevnte note. I det hele tatt får man et eiendommelig inntrykk av at disse fotnoter — for der er mange — angående Tordenskiold er satt til etterpå i en bestemt hensikt. Og det inntrykk klær ikke egentlig et generalstabsverk.

Fra arkivet kan vi som nevnt hente inntrykk av en annen art enn generalstabens. La oss f. eks. ta det tilfelle med Lemvig — som Tordenskiold satte meget høit — hvor han hadde uttalt — gjennom cpt. Sievers — sin misnøie med den tilstand hvori Lemvig hadde holdt sin fregatt. Dette er jo et sjømannsmessig spørsmål og Tordenskiolds vurderingssevne på dette område setter jeg høiere enn generalstabens. Men det er altså den formelle side av saken vi nu behandler. Den 9de februar 1717 skriver nu Tordenskiold til Sievers — og dette mener jeg er ganske karakteristisk for det forhold som generalstabens her har trukket frem: «Ti som Hans Majestæt allernådigst haver anbefalet mig Commandoen her i Nord-Søen, vil og skal jeg alting saaledes forandstalte, at jeg intet vil have at resproscere mig. Er og bliver aldrig mit Forsæt og Humour at give

Reprimande til nogen, uden Nødens og Hans Majestæts Tienstes Forsømmelse det udfordrer: Thi seer heller med Høflighed at begiænge og omgaaes enhver Officer fra den Høieste til den Nedrigste der er i Esquadren.» Jeg vil hevde at en mann som anskuer tjenesteforholdene slik ikke kan passes inn i den karakteristikk som generalstaben har lavet. Men det synes som om generalstaben interesserer sig mindre for Tordenskiolds fremstillinger enn for andres. Og den 16. februar skriver han til Sievers i anledning av samme sak og hevder da, at man udi disse conjuncturer har mere å beflitte sig på å befordre kongens tjeneste enn imot vane å chikanere og han vilde ønske alle tider å kunne være befriet for å betjene sig av hårde termines. Hans hensikt hadde aldri været å bringe noe menneske udi uforskyldt blame og skulde vel ha benyttet «større significante termines» enn til dato er skjedd: «Dog for at lade se min Intention er ikke for at piqvere nogen, haver jeg det denne sinde efterladt». Cpt. Lemvig skal nok få tid til å vise sin devoir og soutinere det Gud og kongen har gitt ham, således at man i tilfelle kan være forskånet for imot sin vilje å utgi «ubewandte Reprimander.»

Efter hvad jeg kan forstå går der en korrekt sjømilitær tone gjennom denne korrespondanse og det er påfallende at Tordenskiolds karakteregenskaper akkurat i 1717 skal ha undergått sådan forandring til det verre. Jeg har i forholdenes medfør gjennomgått de tidligere 8 bind av generalstabens arbeide, men jeg kan ikke huske en eneste gang å ha støtt på noget som på nogen måte skulde dekke den karakteristikk som generalstaben av idag lanserer. Og general Tuxen var dog en krigshistoriker som såvidt jeg forstår kom op på høide med hr. Rockstroh. Hvorledes kan det forklares at han var fullstendig blind for disse helt graverende karakteregenskaper? Og for her riktig å sette disse Tordenskiolds påståtte karakteregenskaper i et riktig flatterende lys, benytter generalstaben sig atter av en fotnote av meget tvilsom verdi, men ikke desto mindre av stor interesse. Her står: «For at man ikke skal tro, at tonen i Marinen var som under Tordenskiolds Kommando, skal bemærkes, at forholdet almindelig var lige motsat. Klager over eller forsøk på at skyde de underordnede skibsche-

fer frem i bresjen for sig forekommer såre sjældent. Tonen var urban og hensynsfuld: ovenfra faderlig, opmuntrende, mest mulig rosende; nedenfra ærbødig, aaben og fri uden overdrivelser. Chefen for kadetkorpset, Rosenpalm, selv en frisk sjømand og dannet mand, la tilbørlig vegt paa at opdrage de unge til dan- net, beleven optreden». Ja, slik står det virkelig. La oss nu først se på sjøkadettene, disse Guds små engler med en beleven op- treden. H. C. A. Lund sier i sin interessante bok: Sjøkadett- korpsets historie 1701—1901 at forholdet ved sjøkadettkompa- niet på denne tid, hvad disiplin og god tone angår, ikke var særlig godt. Blandt de da over 100 unge menn som utgjorde sjøkadettkompaniet må ha været ikke få personer, sier han, som var ualmindelig rå og udisiplinert, ti de fleste av den fun- gerende chef, captain Billes innberetninger til admiralitetet går ut på, hvad han skal gjøre med disse mennesker. Under sjø- tjeneste levet kadettene sammen med mannskapet, og da disse ikke var av Guds beste barn, mener Lund at dette betød en uheldig innflytelse på de unge kadetter. Han anfører videre at krigsårene frembyr mange eksempler på at kadettene var et folkeferd, som det ikke var lett å styre.

Det er grunn til å tro at Lunds spesialundersøkelse på det- te område er av mere videnskapelig verdi enn generalstabens noget lettvinte fotnote-bemerkning. Det er forøvrig noget som alle vet, som har befattet sig noget med sjøkrigshistorien fra disse tider, at en orlogsmanns dekk ikke var nogen salon. At dette er et fremmed område for generalstaben er kanskje ikke en unaturlig forklaring; men billedet kan vel ikke godt skifte fra år til år og det kan derfor ha sin interesse å se på hvad generalstaben i de tidligere bind av foreliggende verk har ut- talt om disse ting.

I 1710 sier den at under hele toktet hadde admiral Raben vist sig som «en af Bærerne af den daarlige ukollegiale Aand, der herskede blandt Flaadens Spidser, og som hele Krigen igjen- nem ofte lammet dens Foretagender.» Først hadde vi altså kadettene, nu har vi flåtens spisser. Og ånden, tonen, er ut- bredt, den er ikke en undtagelse. Hvad skal man nu si om generalstabens egen fotnote i et senere bind? Man fristes til å spørre om generalstaben av idag ikke kjenner til hvad gene-

ralstaben av igår skrev! Forklaringen ligger vel i personskiftet. Men det er ingen undskyldning.

I 1711 får schoutbynacht Widster av den samme generalstab attest for å være «trættekjær, ræsonnerende, lidet energisk og illoyal.» Han blev jo angitt av sine egne officerer, så tonen på hans eskadre har vel været både urban og hensynsfull, faderlig, opmuntrende og mest mulig rosende for å benytte mig av generalstabens termini av iår.

I 1714 støter vi atter på admiral Raben. Han er nu chef for en flåte på hele 13 linjeskib og tilhørende lettere fartøier. Og den selvsamme generalstab betegner ham dette år som «Vanskelig omgjengelig og ute av stand til å oprettholde god tone.» Det har på denne flåte øiensynlig rådet en «dannet, belevn optreden» for fremdeles å benytte mig av generalstabens termini av idag.

Og landets konge av Guds nåde gir i sitt politiske testamente til sin sønn, selv om en mann som admiral Sehested den karakteristikk, at han var et raffinert, malisiøst og intrigant menneske, der dessuten ikke inngav ungdommen annet enn slette grunnsetninger. Han var sjøkrigsskolens chef på Tordenskiolds tid. Og kongen tilføier at av samme kaliber var viceadmiral Just Juel.

Nu vil ikke jeg hermed ha sagt at kongens dom over spesielt Sehested er riktig og rettferdig. Jeg tror ikke det. Men på den annen side var han heller ikke den bestepappafigur som generalstaben i sin fotnote tegner av datidens sjømilitære chefer. Jeg minner om hvad den franske gesant Camilley skrev om ham: «Il est sujet au rien, et quand sa tête se chauffe, il est infiniment dangereux.» Denne den mest fremtredende danske på den tid innen sjøofficerskorpset kan altså bringes i harnisk av den ubetydeligste ting, og når han blir sint er han simpelthen farlig. Hvor er det urbane, det hensynsfulle, det faderlige, det opmuntrende, det mest mulig rosende!

Men for riktig å belyse dette interessante problem som generalstaben har faret så lettfotet over skal jeg til slutning legge frem en generell karakteristikk av sjøofficerskorpset på denne tid: Det er C. With som i dansk biografisk leksikon gir dette skjønne bilde av forholdene: Tonen i officerskorpset

var ikke god; angiveri og mistenkeliggjørelse blev mere og mere almindelig og fant en uheldig ansporing i Frederik IV's mistenksomme sinn. Tidsånden var demoralisert, intrigespill florerte og uvilkarlig søkte de fleste å holde med de sterkeste, hvis de ikke følte sig sterke nok til å vove et angrep.

Det er mot denne bakgrunn man må betrakte Tordenskiold. Der trengtes en hård hals til å mestre disse folk, der trengtes en ærlig vilje til å trenge gjennom dette nett av intriger og der trengtes en fremragende dyktighet til under disse forhold virkelig å få gjort noget. Men det er nedslående å se at et videnskapelig institutt som en generalstab virkelig kan kjenne så lite til forholdene, at den kan prestere en slik note som denne og benytte den på en slik måte.

Men den stopper heller ikke med det. I selvsamme note beskyldes Tordenskiold for klager over eller forsøk på å skyte de underordnede skibschefer frem i bresjen for sig. Og senere i teksten beskyldes han for halv, hel og fullstendig usannhet, for illojalitet, for forfalskning av kjennsgjerninger og endelig som toppen på det hele for u h e d e r l i g h e t. Vi skal nu følge generalstaben på denne ferd og vi skal følge den med søkelys. Søkelyset, det er Tordenskiolds eget arkiv, det generalstaben ikke har villet benytte, et arkiv som vel å merke ikke bare inneholder Tordenskiolds egne brever, men som også i sin geheimprotokoll inneholder brever fra kongen og myndighetene, bl. a. Wedel. Hvor intet annet sies finnes altså de brever jeg henviser til i Tordenskiolds geheimprotokoll eller i hans kopibok.

Vi skal da først se på situasjonen i desember 1716 da en storm hadde splittet den konvoi som Tordenskiold skulde føre til Norge. På «Låland» var Tordenskiold selv og på «Fyen» cpt. Sievers. Generalstaben sier herom: «Den ulykkelige begivenhet med de 6 jydsk kompanier gav anledning til en av de hyppige stridigheter mellom Tordenskiold og undergivne, her cpt. Gerh. Sievers. Oppe i Kattegat var Tordenskiold forut for transporten, mens Sievers var ved de bakerste skib, men i snebyger og tykke og senere storm tapte Sievers Tordenskiolds skib av sikte, og transporten blev splittet. Tordenskiold var som sedvanlig hurtig i vendingen og berettet straks

fra Fladstrand til kongen, generaladmiralen (Gyldenløve) og Admiralitetet: «Han var uten skyld; han var gått til Fladstrand for å hente general Wedel; men Sievers burde være blitt ved transportflåten.» Og noget lenger ute sies under henvisning til denne episode: «Hertil kan sies likesom tidligere at Tordenskiold alltid var «uskyldig» når ett eller annet under hans kommando gikk galt.»

La oss nu se på hvorledes dette odigest fremstillede forhold tar sig ut når vi søker inn til kildene. Der finnes ikke i nogen av skrivelsene et ord om at han er «uskyldig,» slik som generalstaben citerer. Til kongen sender han et utdrag av sin journal, således som det gjøres ved enhver sjøforklaring av idag og som det har været gjort så lenge fartøier har seilt på havene. Han påviser derigjennem at han har vist god sjømannskap og skulde det være nogen tvil derom så ber han om å få forholdet bedømt av sjøoffiserer. Dette anfører han også i de to andre brever. Hvad ialverden er der å utsette på det?

Han vet jo ennu ikke noget om ulykken og går ut fra at konvoien har duvet op for Sundet og han uttaler håpet om at Sievers har gjort det samme. Der foreligger ikke skygge av kritikk, han vet jo ennu ikke at Sievers er seilt videre nordover. Han skriver også derfor til Sievers, som han tror er i Sundet, og ber ham møte sig ved Larkollen med konvoien. Det hele er en sjømannsmessig vurdering og absolutt intet annet.

Og fra Kristiania skriver han 17. desbr. til kongen følgende: «Imod forhaabning fornemmes, at orlogsskibet Fyen er udi Laurkollen ankommen d. 7de nestafvigte, der var paa andre dagen efter det haarde veir begyndte, havde forventet at dets kommanderende chef havde duvet op for Sundet med den del af transportskibene der har vendt tilbage: udi saadanne tilfælde gjør enhver sit bedste for at precavere sit anfortroede skib og folk, hvilket og denne gang med orlogsskibet Fyen er saaledes passert.»

Hvor skyter han her sine undergivne i bresjen og hvor viker han fra sitt ansvar? Han vedstår sig jo nettopp sitt ansvar som en god sjømann, men forlanger også som sådan sitt

forhold bedømt av sjøfolk. Der skal sannelig en god del av ond vilje til å gi det hele den odiøse fremstilling som den helt usakkyndige generalstab her har gjort. Og hvad Fladstrand angår så heter det i Gyldenløves ordre av 16. nov. at «han uopholdelig sig først herfra (Kjøbenhavn) til Fladstrand og siden til Norge begiver.» I Fladstrand skulde han ta ombord general grev Wedel og likeledes derfra ta med sig 18 koffardiskib. Men slik går det hele boken igjennem, en likefrem forvrengning og odiøs fremstilling av selv den uskyldigste ting. Men vi skal følge den hakk i hæl.

Så får vi en belæring om at han burde ha holdt linjeskibene ute hele vinteren; det var overensstemmende med hans instruks, sier generalstaben. Det forholder sig ikke så. Når Tordenskiolds linjeskib blev holdt ute helt til utgangen av januar måned d. å. så har dette sin forklaring i at kavalleritransporten over fra Fladstrand skulde foretas av Tordenskiold. Da denne var over, gikk linjeskibene i overensstemmelse med tidens skikk i vinteroplag. Hvis generalstaben gjennomleser sine egne 8 foregående bind, så vil den se at dette er det ordinære. Det har sin naturlige, sjømannsmessige forklaring i den omstendighet at linjeskibene med sitt svære skrog og dårlige ankergreier (de hadde jo ikke kjetting) løp en stor risiko vinterstid, særlig på åpne reder som Fladstrands f. eks. At denne forutsetning også lå til grunn for Tordenskiolds eskadre fremgår utvetydig av hans skrivelse til kongen av 7. januar 1717, hvor det heter: «Jeg vet, allernaadigste konge, at det ikke var raison i denne aarsens tid at risikere Eders Ko. Maj.s kostbare Orlogsskibe (linjeskibe); men formedels fregattene — her regnes de op alle og forklæres deres forfall — saa har jeg til Eders Ko. Maj.s høie magtpaaliggende tjenestes befordring mig det understået.» Men den usakkyndige generalstab vet det altså bedre.

Den 22. februar sender imidlertid kongen en ordre om at «du vores din kommando anfortroede eskadre snarest mulig i seilbar stand søger at bringe.» Allerede herav fremgår jo til evidens at man i Kjøbenhavn visste og forutsatte at linjeskibene var oplagt. Årsaken til denne ordre var den at man hadde fått underretning om at tilførsler av ammunition de

bouche og de guerre og spesielt salt var ventendes til Sverige og dette måtte forhindres.

Tordenskiold mottok denne ordre først 18. mars. Generalstaben synes motvillig å ville innrømme den sene postgang; men det fremgår utvetydig av Tordenskiolds skrivelser til Kongen og til Wedel av 18de mars. Han satte selvsagt all kraft på for å få linjeskibene klar; men i mellemtiden blev endel koffardiskib tatt av svenskene fra en konvoi og så har han selvsagt generalstaben over sig. Den skriver: «Han uttaler, at han er uskyldig i, at fienden har tatt nogen av koffardiskibene, og at det skyldes den sterke frost, at eskadren ikke var blitt klar tidligere. Hertil kan sies likesom tidligere, at Tordenskiold alltid var «uskyldig», når ett eller annet under hans kommando gikk galt. At sterk frost har forhindret eskadrens klargjøring og utløpen var nærmest u s a n n h e t,*) da skibenes inn- og utløpen fra de forskjellige havner kun få dager av og til hadde været umuliggjort av is.»

La oss nu konferere med kildene for å prøve generalstabens sterke beskyldning om usannhet. Kan det bevises at isen før Tordenskiold visste om opbringelsen hadde hindret linjeskibene fra å komme ut, så er generalstaben in culpa. Og det er lett gjort.

I skrivelse av 29. mars til admiralitetet sier Tordenskiold: «Så snart sjøen blir navigabel, skal Hans Maj.s allernådigste vilje om fordeligst at utseile allerunderdanigst straks bli efterlevet». I skrivelse av 29. mars til kongen heter det: Eders Majestets allernådigste befaling av 22de februar om fordeligst gå ad sjøen, skal av ytterste allerunderdanigste flid bli efterlevet, så snart den nu værende sterke frost igjen oppgår, som over alt har lagt vand ganske sterkt at den kan både gå og kjøres.» Generalstaben sier jo forøvrig selv at der i slutten av mars satte inn en sterk frost, hvilket også fremgår av «Lålands» journal.

På dette sviktende grunnlag retter altså generalstaben ærekrenkende beskyldninger mot død mann. Det er sannelig en grov beskyldning. At de lettere fartøier, som hadde været

*) Uthevet av mig.

ute hele vinteren har lett for å komme ut og inn er forståelig; men for linjeskibene som hadde ligget oplagt på Stavern indre havn er det en annen sak.

Og hvad nu selve konvoieringen angår, så skulde altså eskadrechefen ikke få anledning til å uttale sig om den! Det han i sin rapport av 11. april til kongen anfører er dette, at han mener å ha forsynt konvoien med tilstrekkelig sterk dekning, fregattene «Raa» og «Cronprinsens Galley» og snauene «Neptunus» og «Mercurius». Han mener derved å ha truffet disposisjoner som ordinært er sterke nok, så meget mer som han selv i sin tid med snauen «Ormen» og senere andre med like liten styrke har konvoiert alene 2 à 3 gange så mange skib som det her er tale om. Det er da odiøst av en usakkyndig generalstab å gi det hele en forvrengning som den som her foreligger. Når han ber om ikke å bli «årsaget» for dette, så ligger deri ikke annet enn at han undergir sine disposisjoner sjømilitær vurdering — og det er ikke generalstabens.

Og etter hele generalstabens innstilling var det ikke annet å vente enn at Vossbein hos den finner hel og full tilslutning i sin insubordinære optreden overfor eskadrechefen. At Vossbein skulde være regnet som en av marinens dyktigste og mest energiske fregattchefer er nytt for mig. Pretensjonene må i så tilfelle ha vært beskjedne. Men selv om så var tilfelle har han å underkaste sig subordinasjonens lover. Allerede i 1713 ser vi eksempel på hans tilbøieligheter på dette område og i 1717 kom det til fullt utbrudd. Det som øiensynlig gav foranledningen til sammenstøtet var en mishagsytring fra Tordenskiolds side over at Vossbein hadde brast bakk istedetfor å forfølge svenskene. Det synes ikke å ligge utenfor en eskadrechefs rettigheter og plikter. Det er mulig at Tordenskiold i forfølgelsens hete har været skarp i sin uttalelse; men denne side av saken kjenner vi kun fremstillet fra den ene side, Vossbeins. Av en eller annen uforklarlig grunn fikk Tordenskiold aldri adgang til å se Vossbeins klage og, som han sa, var han da avskåret fra å uttale sig om det påklagede forhold. Det eneste sikre vi vet er at admiralitetet i skrivelse av 22de mai til Vossbein anfører at det av hans (Vossbeins) egne brev fremgår, at han overfor sin chef fører en «uanstendig con-

duite.» Det er videre sikkert at Tordenskiold for å få skværet op denne misstemning foreslo at de skulde møtes to ene på stranden for å få en ende på det. Tordenskiold møtte, men Vossbein uteblev. Hvem av de to var den største! Og da Vossbein så begår det værste disiplinbrudd som krigsartiklene kjente — og vel å merke under forhold hvor han visste at han stod overfor et sammenstøt med fienden — og herfor skal stilles for krigsrett hvor hele hans fremtid stod på spill; hvad skjer da? Jo Vossbein kryper til korset og ber i sin bitre nød Tordenskiold om hjelp. Det er veldige dimensjoner hos den mann. Men Tordenskiold, hvad gjør han? Han skriver til kongen og fremholder at siden Vossbein hadde innrømmet sin feil og da, Gud være lovet, han aldri inklinerte til noget menneskes ulykke, så hadde han av hjertet tilgitt ham. Og da han av erfaring vet, at prosesser spilder tiden til ingen nytte og tar vedkommende bort fra hans påkrevde tjeneste, så ber han kongen om å la nåde gå for rett. «Da trøstes han og jeg glæder mig der af, som en remarque af Ed. Ko. Maj.s Continuerende Milde Maade.» Dette kjenner jo generalstaben til. Og allikevel kan den altså prestere den fotnote! Det er formastelig.

Men slik bygges den op den mentalitet som på bokens første sider skal gi leserne den rette innstilling under den videre utvikling av begivenhetene. Vi skal jo gjennom både Gøteborg og Strømstad, så vi må være forberedt på litt av hvert.

Vi kommer nu til angrepet på Gøteborgs havn, og jeg vil anbefale mine kolleger innen marinen å lese denne fremstilling. Den røber en diletantisme på det sjømilitære område som vel under de foreliggende omstendigheter ikke er forbausende, men som avdekker en pretensjon som ikke er av det almindelige. Og den ånder et hat til Tordenskiold som simpelthen er uforståelig. Mangt et angrep har salig Tordenskiold været utsatt for fra dansk hold både i levende live og ned gjennom årene helt til våre dager. Han har overstått dem hittil. Der foreligger ingen grunn til å tro at der heller nu er fare på

ferde. Hans landsmenn kan ta det med ro. Men la mig ikke foregripe begivenhetenes gang.

Først får vi høre at tanken om forehavendet mot Gøteborg og Marstrand «lå i luften både da og senere». Men den unge, foretagsomme og forvovne sjømann har villet komme andre i forkjøpet, høste æren og ytterligere vinne sin konges gunst. Det er den danske generalstab som skriver slik. Det er motivet, det er strategien. Og det ligger utenfor hans bemyndigelse som høstkommanderende sjøofficer i Norge, sier den. Det forholder sig ikke så. I kongens ordre av 14de november 1716 heter det at som Hans Majestet for Tordenskiolds nidkjærhet i tjenesten er persuaderet, så overlater han til hans konduite med sin styrke å entreprenere og foreta, gjøre og lade hvad han for tjenligst måtte erakte. Og skulde det i et eller annet tilfelle vise sig, at han noget viktig mente å kunne utrette, så har han «efter å ha overveiet saken i krigsråd» uten videre forespørsel på beste måte å iverksette foretagendet.

Han hadde ikke diskutert saken med Wedel, således som instruksjen lød på, sier generalstaben. Jo, det hadde han. Wedel innrømmer selv at han 2 à 3 gange muntlig hadde diskutert spørsmålet med ham; men Wedel dekker sig bak den omstendighet at han ikke hadde instruks om å konferere med Tordenskiold.

Noget forsøk fra Tordenskiolds side på å rekognosere forholdene fant ikke sted, sier generalstaben. Jo, det gjorde. Tordenskiold personlig var særdeles godt kjent i farvannet, og med skibschefene hadde han overveiet spørsmålet den 10de og 11te april, da han var iland i Gøteborgsfjorden på rekognosering.

Generalstaben synes å være enig med Wedel, da denne midt under forberedelsen til ekspedisjonen lot en svensk fange reise hjem på permisjon over Fredrikstad. Og det er ingenlunde uteklukket, sier generalstaben, at Tordenskiold under sitt opphold i Fredrikstad har været åpenmunnhet og renommeret med hvad han hadde isinne. Først går den altså løs på Tordenskiold fordi han angivelig holdt planen hemmelig både for Wedel, for kongen og for admiralitetet og så insinuerer den at han til hvem som helst skulde ha plapret ut med den. Det er noget

så ondsinnet og samtidig tåpelig i dette. Og der finnes ikke skygge av grunnlag for beskyldningen.

«Umiddelbart før Afsejlingen fra Fladstrand havde Tordenskiold haft et nyt og voldsomt sammenstød med Kapt. Vossbein.» sier generalstaben. «Sammenstøtet» bestod i at Vossbein kategorisk nektet å lystre ordre om å ta «Archa Noæ» på slep. Generalstaben undskylder ham slik: «Vossbein var lige*) kommet ind fra Kryds, og T. beordrede ham til at slæbe prammen «Archa Noæ» over til Gøteborg, hvad V. mente var i Modstrid med den almindelige ordre: at krydse.» Jeg vil be leserne merke sig denne den danske generalstabs fortolkning av disiplinens lover. Ja i den grad har generalstaben mistet balansen, at den geråder i vrede over Tordenskiolds «gentagne vederstyggelige paaberaabelse af «min Gud». Da må det være ille.

Og nu kommer vi til en interessant opplevelse. Det er generalstaben som gir leksjon i seilas, og Tordenskiold er eleven. Det synes i det hele tatt ikke å være grenser for hvad denne landmilitære institusjon kan gi sig av med på områder av sjømilitær og rent sjømannsmessig art. Er det da å undres på at resultatet blir derefter?

Men la oss altså høre. Avstanden i luftlinje mellom Fladstrand og Gøteborg er 80—85 kilometer (sic), sier generalstaben. Det er det nautiske utgangspunkt. Men så gjelder det å finne ut farten; for målet er å belære Tordenskiold om at han regnet feil, når han mente å kunne være fremme følgende morgen, hvis Vossbein hadde etterkommet ordre. Nu finner den ut at et av fartøiene en annen gang og på andre farvann hadde gjort en strekning på 80—90 kilometer i 11 timer og ennu en annen gang 70 kilometer i 8 timer. Og kommer altså til det resultat, at Tordenskiolds påstand er slett begrunnet. Tordenskiold derimot baserer ved letningen fra Fladstrand sin sjømannsmessige beregning på vinn, vær- og strømforhold på den da rådende situasjon og på den strekning som skulde gjennomseiles. Og han kjente selv sine fartøiers seileevne. Men når man nu skal velge mellom Torden-

*) Han hadde iallfall ligget inne i 2 døgn.

skiold og generalstaben som autoriteter på dette rent sjømannsmessige område, så tror jeg nok jeg er på den rette side når jeg velger Tordenskiold.

Generalstaben bærer også mig med en visitt på dette område: «Ordene «dagbrækningen», «snart» og «i 7. glass» lader sig imidlertid daarlig forlige med hverandre.» heter det. Det er snurrepiperier og sjømannsmessig ukyndighet å snakke på den måten. Det går langsomt med innslepning og varping på plass under sådanne forhold; det er ikke som i våre dages lettbevegelighet. Det hele må sees relativt og det vil enhver som har litt kjennskap til sjømannskap kunne gjøre.

Generalstaben hevder at angrepet på Gøteborgs havn var på forhånd hensiktsløst. Det er blott og bar påstand. Og da jeg ikke anerkjenner generalstaben som autoritet på det sjømilitære og sjømannsmessige område godtar jeg ikke påstanden. I det hele tatt hører man intet om selve angrepets plan og hensikt, og at denne ikke har stått klart for generalstaben fremgår av dens kritikk over at linjeskibene ikke var med i kampen. Det hele innskrenker sig til spydigheter og hån mot Tordenskiold. Således heter det et sted med et grin at man ikke vet, hvor Tordenskiold opholdt sig under kampen. Neste gang får man vel høre at han i det hele tatt ikke var med. Og dette tiltross for at han i sin rapport anfører, at på grunn av at hans officerer mestendels var månedstjenere — altså reserveofficerer — så har han selv måttet være tilstede overalt og herunder blev hans chalupper truffet av 2 36 pdr. og på en annen årene bortskutt. Kan noget menneske være i tvil om hvor eskadrechefen opholdt sig og sier han ikke her selv hvor han har været? Hvor ligger forklaringen til at et generalstabsverk på denne måte skal tilsmusses med ondsinnet snakk? Og i samme dur går det hele veien. Om de utførlige rapporter heter det at de er mest utenomsmakk, beregnet på å undskylde og tilsløre mere enn på å berette hvad der er foregått. Vi har jo sett ovenfor hvordan generalstaben leser rapportene, men jeg henviser til originalene og til journalene, som tilsammen gir et fullstendig billede av det hele. Jeg kan ikke skjønne at det er nogetsomhelst som er lagt skjul på. Hvorfor anfører ikke generalstaben hvad den mangler opplys-

ning om istedetfor å drive med skumlerier? Det er klart at en fremstilling av denne art og form må tape ethvert spor av videnskapelig verdi.

Sievers' betenkning i siste øieblikk med å gå med på atakken er naturligvis gefundenes fressen for generalstaben — etterpå. Tordenskiold hadde holdt krigsråd med sine officerer og forelagt dem sitt «dessein» og ingen hadde protestert. Når så Sievers etterpå skriftlig fremholder sine betenkeligheter så svarer Tordenskiold at forberedelsene allerede var så langt fremskredet, at han nu ikke vilde snu. Han tar selvsagt det fulle ansvar for det og hans instruks gav ham frie hender. Nogen spesiell ordre var i så henseende ikke fornøden. Og dessuten var både kongen og Wedel underrettet om at hans forehavende dessein var under utvikling.

Vi skal nu se på hvordan generalstaben atter igjen retter ærekrenkende beskyldninger mot Tordenskiold og undersøke hvad støtte en kan finne i kildene herfor. Generalstaben sier: «Overfor Sievers turde Tordenskiold ikke påstå at ha Kongens ordre (det behøvet han heller ikke) til foretagendet; men han foregav at ha tilskrevet Kongen derom. Dette var jo i det høieste kun halv Sandhet, da han intetsteds nævner, hvori hans «Dessein» består. At han har skrevet til Wedel derom er fuldstændig usandt.»

La oss nu se på kildene. Den 5te mai skriver han til kongen fra Fredrikstadleira: «Har i disse dage hatt mangfoldig å forrette, ved skibe, prammer og den hele gallei-eskadre å få ganske seilklar, hvormed i denne aften blir ferdig, og imorgen tidlig, om Gud gir føielig vær og vind, går i Herrens navn ad sjøen uti et fast håp til hans bistand å gjøre en god coup til Eders Ko. Maj.s allernådigste fornøielse. — — — Men allernådigste Konge! Om Gud måtte behage å hindre mitt forsett for en gang; så håper dog allerunderdanigst Ed. Ko. Maj.s allikevel bevarer de allernådigste tanker for mig at jeg er en tro tjener, og gjør alt hvad mig muligt er; men jeg håper det, næst Guds hjelp, ikke skal komme dertil: Ti endskjønt fienden efter innkommen relation skal med grovt skyts ha, og daglig fortificerer sig meget sterkt ved Gottenborg og Elsborg sjøverts, og opkaster skanser ved nye og gamle verft, hvor alle

deres armerede fartøier er innlagte, så må det dog ikke hjelpe; ti jeg har det stadige håp Gud skal stå mig bi til en god ekspedisjon.» Samme dag skriver han et praktisk talt likelydende brev til Gyldenløve.

Når generalstaben herav ikke kan slutte hvad målet for angrepet har været så er det sannelig ikke Tordenskiolds skyld. Men under disse omstendigheter å si at Tordenskiold ikke har skrevet om sitt dessein til kongen og på dette grunnlag å forsøke å overføre ham u s a n n h e t, det er aldeles utilstedelig.

Så kommer vi til Wedel. Her sier altså generalstaben at det er fullstendig u s a n t at Tordenskiold har skrevet til Wedel om sitt forehavende dessein. Men hvordan k a n en institusjon som ikke engang har gidde å gjennomgå Tordenskiolds arkiv skrive noget slikt? Finnes der da ikke grenser for noget som helst hos den danske generalstab? La oss rådspørre Tordenskiolds geheimprotokoll. Hans skrivelse til Wedel av 30. april er helt i strid med generalstabens fremstilling og stiller denne i et lite flatterende lys. Han begynner med å be generalen om ytterligere 100 soldater utover de 1500 han allerede har fått. Dernæst ber han generalen om å overlate sig så mange fyrkuler som han på nogen måte kan undvære. Videre anfører han at han venter op fra Danmark 50 centner krutt, men da det ennå ikke er kommet, ber han om å få det utlånt mot senere tilbakelevering. Dette var krutt utover det han trengte normalt. Han anfører at han nu bare mangler disse spesifiserte poster, «hvorpå jeg uten å spille et minutt vil avseile for med Guds hjelp å gjennomføre min ekspedisjon for forhåpentlig å utrette noget important og derigjennem gjenoprette den skade som for nogen tid siden fant sted, dessverre ved et uhell som mig bekjent ikke kunde avverges».

Kan det være nogen som helst tvil om at Tordenskiold her skriver til Wedel om sitt forehavende dessein? Generalstaben skyter sig inn under Wedels skrivelse av 6te juli — altså efter angrepet. Jeg skal senere komme tilbake til dette brev i dets sanne sammenheng. Her skal kun pekes på at dette brev under enhver omstendighet handler om konferansen mellem de to herrer. Men det generalstaben her sier er at Tordenskiolds opplysning til Sievers om at han har skrevet til

Wedel angående sitt forehavende dessein er fullstendig usant. Det er denne generalstabens påstand som her er påvist å være helt uriktig.

Den eneste fornuftige forklaring på at generalstaben har kunnet fremkomme med en så uholdbar påstand er at den ikke har kjent denne Tordenskiolds skrivelse av 30. april til Wedel. Men dette kan vel neppe være nogen undskyldning for et militærvidenskapelig institutt. Den har kjent til at Tordenskiolds arkiv eksisterte i Videnskabernes Selskap i Trondheim; men den har altså ikke villet benytte det. Men da er det også ganske utilstedelig av generalstaben på et så løst grunnlag å gi sig til å felle en sådan dom. Generalstaben dømmer sig derved selv. Som vi senere skal se begår den ennu værre ting på ennu løsere premisser.

Men det kan ha sin interesse å se på hvad nu Wedel svarte på denne Tordenskiolds skrivelse. Allerede 31. april er han der med sitt svar. De 100 ekstra folk skal han få, skjønt det holder hårdt. Likeledes skal han strekke sig så langt råd er med hensyn til fyrkulene. De 50 centner krutt får han også få, skjønt det er langt ut over hvad han kan forsvare. Tilslutt sier han: «Over alt vil man håpe at fienden herefter ei skal gjøre sig mere sådant bytte, men alt slikt bliver forbødet, derfor jeg og tilønsker hr. Kommandør megen lykke fra den høieste Gud, på sin forehavende tour, og at jeg flittig måtte erholde de efterretninger, hans expedition med behagelig succes befordres, og nyder sin fremgang, hvorudi jeg vil ta fullkommen part.»

Er det bare generalstaben som ikke forstår hvad denne utrustning skulde brukes til? Wedel forstod det sikkert og hans svar på Tordenskiolds skrivelse utelukker efter min mening enhver tvil. Og selvfølgelig, ikke alene Wedel. General Lützwow skriver 8. mai til Tordenskiold og meddeler ham i anledning av den forestående ekspedisjon endel opplysninger om sammentrekning av tropper på forskjellige steder av svenskekysten og slutter brevet slik: «Udi øvrigt ønsker jeg dennem en løkkelig progresse udi deris foretagende.» Og samme dag sier atter Wedel — i en skrivelse hvor han meddeler Tordenskiold at de danske soldater han har ombord skal sendes til

Danmark — at «Jeg ønsker sluttelig en løkkelig succes i hans forehavende.» Sådan kunde da umulig ordene falle hvis det gjaldt almindelig krysser- eller blokadetjeneste, hvad jo hele utrustningen også talte imot.

Men generalstabens innstilling er så åpenbar at den er tilstrekkelig forklaring på det hele. Se nu bare her en liten prøve. Inn i Tordenskiolds rapport griper generalstaben et par setninger, isolerer dem, omformer og forvrenger dem og serverer dem med et grin i følgende smakfulle form:

«Jeg har ikke drevet Kapt. Sievers i døden men tvertimot opfordret ham til forsiktighet.

Det behagede den barmhjertige Gud at bevare Tordenskiold med sunde lemmer i denne hans 18 Batalje.»

Slikt noget serverer en generalstab som pretenderer å arbeide videnskapelig. Og hvor skyter han her sine underordnede officerer frem i bresjen for sig? Er det Vossbein? I sin rapport til kongen — som selvsagt var bilagt med journal-ekstrakt — sier han: «Men fordi jeg ingen fregatt hadde, der kunde slepe geschutsskibet «Arca Noæ», kom jeg formedelst dens slette seilads, ikke før kl. 6 om morgenen». Av hans journal fremgår at han flere ganger måtte ligge opbrast for å vente på den. Og senere: «Jeg har mig høiligen over Captain Vossbein at besvære, idet han denne gang under Fladstrand sad 2de mine absolute ordres overhørig: Ti hvis han ifølge av denem med sin velseilende fregatt hadde gitt geschutsskibet «Arca Noæ» slæpetoug, hadde jeg virkelig kommet til det foresatte sted i dagbrekningen, og da næst Guds bistand ved en uformodentlig overrumpling fått mitt dessein fullkommen utført.» Men er det virkelig generalstabens mening at eskadrechefen i sin rapport skulde fortie dette grove brudd på disiplin og subordinasjon? Skulde han «urbant og hensynsfullt, faderlig, opmuntrende, mest mulig rosende» ha fortiet dette djevelske trikk fra Vossbeins side. Da vilde han ha fortjent den sterkeste daddel. Men når man ut fra en usakkyndig innstilling utlegger en påpeken av eklatante og skjebnesvangre feil hos underordnede som forsøk på å fralegge sig selv ansvaret, da er man ikke lenger kapabel til en objektiv bedømmelse. Og videre: Når man i en sproglig uttrykksmåte søker

å legge mere og annet enn det som innholdet tilsier, så er man det ennå mindre.

En av Tordenskiolds store karakteregenskaper var nettop evnen til å påta sig og bære ansvar. Uten det vilde han aldri ha blitt det han blev.

Vi nærmer oss nu Strømstad og som innledning til denne episode er det nødvendig å se litt på generalstabens standpunkt til forholdet mellom Wedel og Tordenskiold. Vi må her holde fast ved den ting, at Tordenskiold gjennom sin instruks av 14de november 1716 uttrykkelig hadde ordre til å konferere med generalen. Denne hevder imidlertid i sin skrivelse av 6. juli 1717 til Tordenskiold at han aldri av kongen hadde fått nogen lignende instruks og dette til tross for at Tordenskiold allerede før Wedels ankomst til landet hadde forevist for ham sin instruks og pekt på den ordre han i så henseende hadde. Burde ikke da Wedel, hvis han i k k e vilde konferere, ha skrevet til kongen og bedt om forholdsordre? Dette gjør han dog ikke, men istedet procederer han i sin skrivelse på at «Hr. kommandøren — mig vitterlig — aldri har nogen tid tilforn med mig om hans egentlige desseins, sjøvesenet angående, specialiter konferert, men vel discursive snart et og snart et andet talet.» Når jeg så i min fremstilling har fortolket dette derhen, at de to herrer discursive har talt snart om ett, snart om et annet, så korrigerer generalstaben mig og sier at dette er feilaktig gjengivelse og «at det er Tordenskiold som har talt om mangt og meget — hvad der er noget ganske annet.» Har man hørt på maken til procedyre? Der sitter altså Wedel med igjenknepen munn — for han har ikke instruks — og der sitter Tordenskiold og taler ifølge sin instruks. Det er jo den rene komikk. Men heri ligger iallfall en innrømmelse fra generalstaben av at Tordenskiold har talt til generalen om sitt desseim, og når det så også er ført bevis for at han også har skrevet til Wedel om det samme, så synes jeg nok at generalstaben er kommet nok så nær op langs veggen.

Nei, forholdet er ugjendrivelig dette, at Tordenskiold den hele tid har fulgt sin instruks og søkt konferanse med Wedel, som stadig forsøker å smyge undav for det dermed forbundne ansvar. Og generalstaben understøtter ham i det. Nu foran Strømstad tvinger Tordenskiold — med temmelig hårde midler — Wedel til å ta stanpunkt. Og vi skal nu se på hvordan generalstaben stiller sig til det. Og her blir vi vidne til merkelige ting.

Generalstaben anfører — side 97 — at Tordenskiold overfor Wedel hevder at han ikke kan åpenbare ham sitt dessein, da han kun kan gjøre dette overfor kongen, konsejilet og admirailtetet. Og generalstaben betegner på grunnlag herav dette som et forsøk fra Tordenskiolds side «på å få tegnet en skriftlig, blanko ulykkesforsikring.» Nu burde man kunne stille den fordring til de herrer som en generalstab overlater dette slags arbeide, at de iallfall kan lese innenat. Men hr. Rockstroh har iallfall her vist at han ikke kan det. Generalstaben har øiensynlig ikke selv sett skrivelsen, da den kun henviser til min bok, side 797, hvor Tordenskiolds brev av 7de juli er referert og der står det stikk motsatte av hvad generalstaben sier: Der står det, at hvis det ikke hadde været ham uttrykkelig pålagt, så vilde han ikke ha røbet sitt dessein for andre enn o. s. v. Men nu er det ham altså uttrykkelig pålagt og derfor har han diskutert sine disposisjoner med Wedel. Men når generalstaben altså selv dokumenterer en sådan kapital mangel på begripelse, så er det jo ikke rart at resultatet blir deretter.

For nu å bortrydde selv enhver tvil også hos generalstaben så skal jeg citere fra Tordenskiolds kopibok i Videnskapernes Selskap i Trondheim: «Når dette*) mig allernådigst ikke var pålagt at søge, så formerker Deres Excell. vel det Deres nådige approbation ikke vilde tiene mig til beste likesom jeg ei heller uforgripelig finder at skulde kunde forsvare at åpenbare et hemmelig dessein for nogen, uten min konge, det ko. Conseil, og Ko. ober Admiralitet som min foresatte øvrig-

*) Går tilbake på den foran i skrivelsen påberopte konferanse.

hed, hvis det mig, som meldt, ikke allerunderdanigst var mig pålagt.»

Er det virkelig mulig at en generalstab kan begå en så naiv feiltagelse? Men det fikk så være; enhver kan feile, selv en generalstab. Men de konsekvenser den trekker av dette er så forferdende, at det ingen undskyldning mere er mulig. Men det kommer vi til i sin tid.

Bergersen mener at Tordenskiold først den 8. juli fattet beslutning om å angripe Strømstad, sier generalstaben. Det stemmer. Men hvorledes Bergersen da, sier den videre, i «Tordenskiolds Prokuratorindlæg 29/3 1718» kan godkjenne uttalelsen om, at Wedel i sin skrivelse av 6. juli var enig i, at målet ikke bedre kunde nåes enn ved Strømstad — det er for generalstaben uforståelig. Det skal dog ikke så meget til for å fatte dette. Jeg henviser til generalstabens eget citat av Wedels skrivelse av 6. juli på side 96, hvor det heter, at Tordenskiold «jo før, jo bedre og uden Tids Forsømmelse» løper ut med såvel orlogsskibene som fregattene og galeiflotillen «og efter sin gode Konduite som en Sø Officer derunder søger Leilighed at forhindre, at Fienden med sin Sø magt ikke enten bliver tilladt at fatte Post på de norske Kyster, ej heller i Dynækilen, Strømstad eller der omkring.» Her er jo Strømstad nevnt blandt flere punkter. Og når så Tordenskiold den 8. juli får beskjed om den pågående befestning i Strømstad, så bestemmer han sig for dette. Jeg synes det er den skjønneste overensstemmelse i dette og meget lett å forstå. Generalstaben kan altså ikke forstå det og på dette meget svake grunnlag betegner den Tordenskiolds fortolkning som «en forfalskning av kjendsgjærninger.» Man forbauses ikke lenger over terminologien i dette merkverdige verk.

Og det kan kanskje være på sin plass allerede her å understreke, at denne Tordenskiolds fortolkning av Wedels skrivelse av 6. juli — en fortolkning som altså generalstaben betegner som en forfalskning av kjendsgjærninger — denne fortolkning fikk det samlede admiralitets enstemmige tilslutning, da Tordenskiold i 1718 fikk drevet igjennem en undersøkelse av sitt forhold ved Strøm-

stad. Dette kjenner generalstaben til; men allikevel kan den uttale dette. Trenges der i det hele tatt ytterligere bevis for at generalstaben er inne på et farlig spor. Og hvor bærer det hen? Det skal vi se på i neste kapitel.

Men under disse omstendigheter er det også forklarlig at generalstaben selv ikke fatter noget av angrepets strategiske berettigelse. Den ser kun dette enkle motiv, at Tordenskiold «tørster efter en leilighet til opreisning.»

Førenn vi nu går videre er det nødvendig først å omtale den ubetenksomme handling fra Wedels side, hvorefter han, bak Tordenskiolds rygg, får utvirket fra Kjøbenhavn en ordre til ham (Tordenskiold) om at der på hvert fartøi av en deputeret blev avholdt mønstring av de landsoldater som var ombord, hver gang et fartøi kom i havn og når det gikk til sjøs. Enhver sjømann vil forstå at dette i Norge vilde være ganske umulig, hvis fartøiet skulde kunne utføre sin tjeneste. Og man skulde tro at Wedel hadde funnet det riktigst først å konferere med Tordenskiold om dette. Tordenskiold blev voldsomt opbragt over dette og sier «at mønstringen er platt umulig, hvad den enfoldigste må kunne begripe.» Generalstabens representant av idag når øiensynlig ikke op til disse enfoldigste — han bedømmer situasjonen ut fra forholdene i armeen. Og så føier han til med et grin, at Tordenskiold, efter å ha reist denne «himmelstorm» efter det mislykkede angrep på Gøteborg straks falt tilføie uten innvending. Også dette er uriktig. I skrivelse av 22de mai gir Admiralitetet Tordenskiold fullt medhold i hans skarpe fremstilling angående de av Wedel forlangte mønstringer og Tordenskiolds forslag til ordning tiltredes helt av Admiralitetet. Kjenner ikke generalstaben denne skrivelse?

Vi kommer så til generalstabens behandling av angrepet på Strømstad og når dermed klimaks i dette merkelige generalstabsarbeide. Tone og innstilling kjenner vi fra før, men det kan allikevel være av interesse å peke på enkelte fortutsetninger hos generalstaben som avdekker den metode, hvorefter den arbeider. Innledningsvis nevner den de kilder som hovedsakelig er lagt til grunn for fremstillingen, og disse er: En av de underordnede chefers journal, en av de underordnede

chefers beretning og en kadetts brev til sin onkel. Det er altså verd å legge merke til at «Laaland»s journal, ført på eskadrechefens skib, av denne personlig og i minste detalj, den utelukkes altså ostentativt fra de kilder som hovedsakelig legges til grunn for fremstillingen. «Også noget av Tordenskiolds rapporter til Kongen og Admiralitetet har kunnet benyttes,» sier generalstaben videre. Det hele gir inntrykk av at Tordenskiold står som anklaget — hvad han da også, som vi videre skal se, i virkeligheten gjør. «Se ennv. Bergersen,» sier generalstaben. Ja vi skal se på hvordan det praktiseres.

La oss nu først se på den strategiske side av angrepet. Man skulde da tro, at generalstaben hadde funnet det korrekt å undersøke hvad Tordenskiold selv sier om denne side av saken. Men det gjør den ikke. Generalstaben har funnet ut at Rostgaard efter det avholdte krigsråd har forstått Tordenskiold derhen, at det var ønskelig å ødelegge disse batterier, for at fienden ikke skulde ha «nogen sikker retirade» for å forsyne sine ved Svinesund og Strømstad kamperende tropper med proviant og artilleri. Og på grunnlag av denne indirekte fremstilling av Tordenskiolds begrunnelse føier generalstaben for egen regning til at Tordenskiold altså kun har tillagt de ganske nylig påbegynte anlegg ved Strømstad sekundær betydning — nemlig den å forsyne grensebesetningen med fornødenheter. Og det kan neppe antaes, at han har kjent kong Carls hensikter for dette sted, sier generalstaben, fremdeles for egen regning.

Og dette sier generalstaben på tross av Tordenskiolds egenhendige forhånds begrunnelse. I skrivelse av 8. juli skriver han til Kongen, at han «håper at denne ikke unådig formerker om han på egen hånd søker på turen nedover å emportere eller ruinere Strømstad fortifikasjonsverk.... Og kan dette lykkes ham, venter han sin Konges allernådigste bifall, da fienden om og når han vilde tentere noe mot Norge efter all raison ikke alene vilde bruke dette som magasin, men endog som et refugium sjøverts, hvorfor stedet var av så meget større viktighet. Hans Majestæt vil innse, at jo lenger frist fienden får, jo bedre vil han få befestet sig og jo mere vil det derfor koste senere å innnta stedet». Og videre gir generalstaben denne tendensiøse fremstilling tiltross for at den selv kjen-

ner det dokument som Tordenskiold satte op i det krigsråd, hvorfra Rostgaard har sin opfatning. Han fremholder heri at dette viktige sted vil danne basis for fiendens operasjoner mot Norge og får han tid til å befeste dette sted, som han formodentlig vil benytte som et refugium for sin eskadre, så vil det siden bli umulig å gjøre ham noe, likesom han ikke da kan hindres i sitt dessein mot Norge.

Her har altså generalstaben valget mellom lederens direkte utvetydig uttalte strategiske forutsetning for angrepet og en underordnet officers formodning om dette. Generalsaben velger det siste og fortier det første og knytter dertil forutsetninger som ikke kan utledes av Tordenskiolds egne ord. Det er en fremgangsmåte som er utilstedelig selv overfor en anklaget, og det er en fremgangsmåte som ikke hører hjemme i et generalstabsverk. —

Vi skal nu se litt på hvorledes det forholder sig med generalstaben og stykkprammen «Hielperen», der som bekjent ikke kom til å delta i bataljen. Herom sier generalstaben: «I sin rapport angir han (Tordenskiold), at «Hielperen» kun var en mil borte, da han iverksatte angrepet — en av hans biografen (Bergersen s. 807) sier endog at «Hielperen» kun var en $\frac{1}{4}$ mil borte. Begge angivelser er jo uriktige, navnlig den siste. Bergersen angir ikke noget om, hvorfra han har avstanden $\frac{1}{4}$ mil.»

La oss nu først se litt på bemerkningen vedrørende mig. Hermed forholder det sig slik: I Tordenskiolds kopibok står der: «Hielperen» blev sett 1— veys fra mig, som jeg om en times tid derefter og formodede.» Her hvor jeg har satt en strek står et tegn som jeg ikke kunde tyde. Jeg konfererte derfor med Rothe som jo har benyttet samme kilde som generalstaben og i hans citat av brevet står der: «Hielperen» blev seet 1 Fierdings — Veys o. s. v.,» og det er dette uttrykk jeg har benyttet.

Men la oss nu gå ut fra at det er generalstabens tydning, 1 mil, som er den riktige og la oss basere oss på den. Generalstaben sier jo også at denne Tordenskiolds distanseangivelse er uriktig og anfører som bevis herfor «Hielperen»s journal, hvorefter den kl. 2 $\frac{1}{2}$ om morgenen den 19de befant

sig ved Herføløene «i luftlinje omtr. 12 kilometer fra Strømstad.» Nu fremgår det entydig av Tordenskiolds rapport at hans avstandsbedømmelse foregikk før han begynte innvarpningen — som ganske naturlig er — og den foregikk altså fra ankerplassen ved sydspissen av S. Langø. Å måle avstanden fra Strømstad — og over land — er selvsagt helt galt. Måler man nu fra nevnte ankerplass — og over sjøen — avstanden til Herføløstangen, hvor «Hjelperen» befant sig, så får man i passeråpningen 1 mil så nøiaktig som det overhodet er mulig. Men selvsagt dreier det sig her om 1 sjømil = 4 kvartmil = 4 nautiske mil à 1852 m. Herav fremgår aldeles sikkert at Tordenskiold har været så absolutt nøiaktig i sin avstandsbedømmelse som noen sjømann kan ønske å være det.

For generalstabens vedkommende viser episoden, hvor rent ubehjelpelig den kan være, hvor det gjelder benyttelsen av nautiske kilder, hvad der i all retferdighets navn ikke er noe å si på. Men hvad man i dette tilfelle forbauses over, det er uteblivelsen av generalstabens stadig tilbakevendende påstand om at Tordenskiold atter igjen har begått en usannhet for å skyte skylden over på «Hjelperen»s chef; det vilde være i stilen og overensstemmende med dens almindelige karakteristikk. Forklaringen ligger imidlertid meget nær; for denne gang er det en annen som skal ha skylden, og denne gang nøier man sig ikke med bagateller som usannhet; nei nu er det uhederlighet og forfalskning av kjensgjerninger som serveres. Men derom nærmere i sin tid.

Som vi har sett, er den rent sjømannsmessige side av saken et spørsmål som en landmilitær institusjon som en generalstab er den best utstyrte til å uttale sig om. «Han (Tordenskiold) har manglet innsikt til å kunne skjønne, at innvarpningen av de tre skib kunde medta en tid av over 4 timer», sier generalstaben. Men forlanges der ikke et visst minimum av innsikt for å uttale sig om disse forhold? Og finnes der en sjømann i hele verden som vilde underkaste sig den danske generalstabs skjønn på dette område? Og finnes der den rett i hele verden som vilde godkjenne den som sakkyndig? Eller tror man at nogen sjømann eller nogen rett i den ganske verden vilde godta som sakkyndig på dette område kaptajn i det

danske infanteri K. C. Rockstroh? Selvsagt ikke. Men da er det også absolutt verdiløst. Og når jeg i det hele tatt nevner det så er det av andre grunner enn å tillegge det noen verdi.

Og Tordenskiold blev lett konsternert av skytningen, sier generalstaben. Og han fikk selv «etpar lette sår,» hvorpå han skyndte sig ombord på «Låland,» hvor han straks gav ordre til å retirere. Sårene var en musketskule gjennom venstre aksel; den gikk ut ved skulderen. Dessuten fikk han en kule i høire hofte. Det er naturligvis en vurderingssak og for «den tapre landsoldat» er vel dette bagateller. Uriktig er det iallfall, at han straks gav ordre til retrett. Av rapporten og journalen fremgår at han fortsatte å lede kampen i ennu en time; da blev blodtapet så stort, at han ikke orket mere og måtte bringes ned under le.

Men dette er alt sammen småtterier mot det vi nu skal se på. Jeg må be leseren følge nøie med, for det som her serveres av den danske generalstab, det savner ganske sikkert sidestykke i hvilket som helst generalstabsverk.

Tordenskiold var altså falt i unåde efter angrepet på Strømstad og da han følte dette som en uretferdighet skrev han den 28. februar 1718 til Kongen i sakens anledning. Han sier her at han med hjertens gremmelse har fornummet at Kongen ikke lenger har nåde for ham og at Kongen selv har angitt årsaken å være den at attacken ved Strømstad ikke var på raison funderet. Han hevder at dette er en uretferdighet og ber om at Kongen må gjøre en ende på dette ved å la hans forhold undersøke, således at han kan gå til den forestående kampagne befriet for frykt og chagrin på dette område.

Det er altså Tordenskiold selv som forlanger sitt forhold undersøkt og med denne skrivelse sender han som bilag: 1) Extrakt av kongens instruks av 14. nov. 1716, 2) utskrift av protokollen fra krigsrådet samt 3) ekstrakt av sin rapport av 22. juli 1717 til Kongen.

Kongen resolverte så under 14. mars 1718 at det samlede admiralitetet skulde foreta en nøie undersøkelse av hans forhold og spesialiter besvare 4 opstillede spørsmål.

Det som er av den største betydning i relasjon til general-

stabens fremstilling, det er spørsmålet om han har været tilstrekkelig «autorisert» til angrepet, d. v. s. om han har fulgt sin instruks av 14. november 1716, hvorefter han — om mulig — skal konferere med Wedel føre enn han går til noget viktig foretagende.

Og likeledes er det av viktighet å ha kommandoforholdene klart for øie, og i så henseende var forholdet det, at Tordenskiold ikke var underlagt Wedels kommando. Wedel var øverstkommanderende tillands og Tordenskiold var øverstkommanderende tilsjøs. Wedel hadde således ingensomhelst adgang til å beordre Tordenskiold noget. Det samarbeide som det kunde bli tale om måtte derfor selvsagt kun bli de store linjer av forsvarrets anordning. Og i nærværende tilfelle gjaldt spørsmålet om der tilsjøs skulde ageres defensivt eller offensivt.

Føre enn nu admiralitetet avgav sin kjennelse, gav det Tordenskiold — hvad der ikke synes urimelig — anledning til å fremkomme med en fremstilling av saken. Dette smaker ikke generalstabens, og sin «urbane» terminologi tro betegner den Tordenskiolds utredning som et «Prokuratorinnlegg».

Under 29. mars inngav Tordenskiold sin deduksjon som han inndeler i to hovedposter:

- I. Attaqvens Aarsage og dertil hafde Autoritet. — Dette er den strategiske og kompetansemessige side av saken.
- II. Attaqvens Proseqvering, og hvorfor den ikke er bedre utfaldet. — Dette er den taktiske side av saken.

I. Ved behandlingen av første punkt dokumenterer han Kongens ordre av 14. november 1716, hvorefter han skulde konferere med Wedel og generalitetet angående importante spørsmål, forsvaret vedkommende. Han peker videre på sin myndighet til i særlige tilfeller hvor saken ikke tåler utsettelse å handle uten sådan konferanse efter krigsrådets avgjørelse.

Han var reist til Kristiania for å konferere med Wedel, men denne var reist på generalmønstring, således at hans reise var halvveis forgjeves. Ved tilbakekomsten til Larkollen fikk han vite om Strømstads befestning, og da han så den skadelige konsekvens som befestning av dette sted så nær Norges grense, hvor fienden kunde innrette sig en rendezvous og anlegge magasiner, så fant han det høist skadelig for Hans Majestets

interesser å forsømme noe minutt i å forebygge dette, og utgangen har vist at intet er så skadelig for det hele som det at han ikke kom til angrep tidligere.

I å gå den korteste vei til opnåelse av sitt mål fant han også tilslutning i Wedels brev av 11te juni, hvori denne animerer ham til å stusse fienden, og dette Wedels standpunkt finner han like så avgjørende som det samlede generalitetsuttalelse. Og videre dokumenterer han ved Wedels skrivelse av 6te juli, at denne var enig i at målet ikke bedre kunde nås enn ved Strømstad.

Og til overflod har han også holdt krigsråd hvis enstemmige opfatning gikk ut på at opgaven lett vilde kunne løses, hvis man bare handlet hurtig.

II. På selve disposisjonen antar han at der intet kan være å utsette. Efter de foreliggende omstendigheter kunde dette ikke gjøres bedre og hver chef hadde fått sig tildelt et riss som viste hvad enhver hadde å gjøre. Men at utfallet ikke blev efter ønske hadde sin grunn i flere forskjellige forhold:

1) Ophold på grunn av mangel på de forskjelligste ting, soldater, penger, proviant og ammunisjon, hvilket han dokumenterer med flere bilag.

2) Uheldige værforhold der drev prammene tilbake til Akeryen efterat de var kommet inn i skjærgården ved Strømstad.

3) At han efter den fortrydelse som gjorde sig gjeldende efter angrepet ved Gøteborg vilde optre mere forsiktig og ikke turde angripe uten med samlet styrke, den han ventet hvert øieblik, og imidlertid fikk fienden tid til å sette sig i bedre stand.

4) At «Archa Noæ», som efter disposisjonen skulde isolere holmen fra landet, på grunn av en utskutt planke ikke kunde løse sin opgave, og at cpt. Sahlgaard, som skulde angripe på holmens nordside, kom på grunn. På grunn herav blev han hårdt såret og måtte med de to galleier på sydsiden retirere. Da han gikk over på galleiene var kanonene på holmen bragt

til taushet og fiendens kruttmagasin var sprengt i luften. Hvis han ikke var blitt såret vilde derfor hans dessein ha lyktes.

Sluttelig refererer han sig til de vedlagte bilag og håper på grunnlag av det fremholdte at de høie herrer vil finne at han har gjort alt hvad en redelig mann og forsiktig soldat har kunnet. —

Jeg er ikke istand til i denne fremstilling å se noe forsøk på å skyte ansvaret fra sig over på Wedel eller noen annen. Men for nu atter igjen å fastslå Wedels tilslutning til Tordenskiolds offensive planer skal jeg gjenta hvad Wedel anfører i den nevnte skrivelse av 6te juli, den skrivelse som generalstaben til stadighet påberoper sig til inntekt for sin beskyldning om overføring av «skyld». Der heter det blandt annet at Tordenskiold «jo før, jo bedre og uden Tids Forsømmelse» løper ut med såvel orlogsskibene som fregattene og galleiflotillen «og efter sin gode Konduite som en Sø Officer derunder søger Leilighed at forhindre, at Fienden med sin Sømagt ikke enten bliver tilladt at fatte Post på de norske Kyster, ej heller i Dnyekilen, Strømstad eller deromkring.»

Leseren kan jo selv gjøre sig op en mening om dette påståtte skyldspørsmål for senere å sammenholde det med admiralitetets syn på saken. Førrenn jeg redegjør for dette, er det imidlertid nødvendig å bli klar over hvad Admiralitetet på den tid egentlig var for noget. Det bestod av 6 av flåten mest fremtredende admiraler og var innbegrepet av den høieste kyndighet og myndighet (nest Kongen naturligvis) på det sjømilitære område. Det er nødvendig å ha dette klart for øie når vi senere skal sammenholde denne den høieste sjømilitære institusjons opfatning av sjømilitære spørsmål med den opfatning som hevdes av den på dette område usakkyndige institusjon som en generalstab er.

Admiralitetets fremstilling er meget lang og inngående; men jeg finner det allikevel av meget stor betydning å legge den frem i sin helhet. Det er nemlig et dokument av så overordentlig verdi til belysning av såvel mennesket som sjøoffiseren Tordenskiold at det sikkert vil interessere alle dem som i generalstabens fremstilling nærer en presumptivt berettiget frykt for å få sin opfatning av Tordenskiold rokket.

Admiralitetets betenkning lyder altså således:

Avskrift fra Riksarkivet.

Jnr. 373/1932.

B. J.

Indlaan fra Rigsarkivet,

Kjøbenhavn.

Stormægtigste Konge Allernaadigste Arve Herre.

Udj ordren af 14de passato haver Eders Kongl. Majt allernaadigst befalet os at indgive Vores allerunderdanigste betenkning, angaaende den af Commandeur Tordenskiold i fior ved Strømstad giordte attaque og især over efterfølgende 4 poster.

1. Af hvad Aarsag og Motiver hand bemelte Attaque har tenteret.
2. Om hand den med behørig forsigtighed og Conduite har entrepreneret.
3. Om hand dertil nok som har været autoriseret.
4. Om hands derved førte Conduite meriterer at hand derfor med nogen formel Krigs Ret bør belanges eller ej.

Til høistbemeldte ordres allerunderdanigste Efterlevelse have wi da for os taget de os derved tilsendte Bilager med videre som Commandeuren derom siden efter Vores paafordring haver indgivet, samme igiennemseet og Attaqven med alle dessen omstændigheder nøye overveyet; og er derom Vores allerunderdanigste Tanker som følger.

1. Hvad den første post er angaaende og de Motiver Commandeuren har haft til saadan Attaqve da naar mand betragter situationen af Strømstادت, saa nær Norges grensder, og at Fienden allerede havde begynt at i Verk stille sit dessein med at fortificere sig der, oprette Magasiner, og formere et Campement, samt at hand naar hand dermed var blevet ferdig idelig kunde have lejlighed at infestere de Norske Custer med Galleyer og andre flatgaaende Fahrtsøjer, der have hans retraite, og præparere sig til een højst skadelig Invasion i Norge, som mand baade da og siden har staaet i frygt for, med mindre Eders Kongl. Majt skulle være obligeret med største bekostning at lade havnen bloqvere som endda formedelst de adskillige Indløb der er ville være højstbesværligt, og ved mange tilfælde kunde hindres, foruden at melde om, at, naar Eders Majts Esquadre der skulle ligge, kunde Fienden have fri hænder fra Gottenborg af med Hans der havende force at udløbe og agere efter behag, saaat det var af alt for farlig een Consequence, at lade Fienden Frihed til at bringe hands der begyndte Verker istand til hvilket alt at forebygge og at ruinere med eens baade Fiendens fortification og Magasin, ja ved lykkelig udfald fatte posto der Fienden til den allerstørste afbrek og diversion i hans Deseiner ej alleene Commandeuren self, men endog alle hos ham da værende Cheffs har seet apparence, saa eclaterer øjenskinlig de ej alleene velgrundede, men endog til Eders Majts Tieniste højstsvigtige Aarsager som Commandeuren har haft til at attaqvere, hvortil og et ham af Hr. General Baron Wedel tilskrevet brev af 6 Julij 1717, som Comman-

deuren in originali har fremviist, ham uomgiengelig forbinder, i det derudj meldes, at det eragtedes til Eders Majts Tieniste og landets Defension højt fornøden, at hand jo før jo bedre og uden tids forsømmelse med dend heele Esqvadre udløb, og søgte lejlighed at forhindre, at Fienden med sin Spømagt iche blev tilladt at fatte Post paa de Norske Custer, ej heller i Dyrnekiilen, Strømstadt., eller der omkring, thi hvis saadant iche aldeeles kunde negtes Fienden, da saaes forud den skade som det gandske Rige derover ville tilfalde og geraade udj, og skulle det være General Wedel, som altid havde været og var een Ven af ham meget ukiert, om nogen Forsømmelse formedelst Sø Armaturen iche betimelig var udgaaet, tilsaadant høitangelegen Werk at forebygge, skulle kunde kaldes dertil at være aarsag og om Commandeuren noget Ansvar i saa maade tilfalde, hvorføre Generalen i høieste maader ville recommandere ham med beste Fliid og Nidkierhed saadant at forekomme til Eders Majts tieniste, det gandske lands nytte, og Hans egen berømmelse, af hvilke høistempresserte Expressioner Eders Kongl. Majt formodentlig allernaadigst eragter, at det iche stod til Commandeuren, enten at underlade den giordte Attaqve, eller og at opsette den saasom hand hver dag saae, Fienden jo meere og meere med hans Werker at avancere, at mand iche eengang skal melde om velbemelte General Wedels Brev af 4de Julij, hvori hand Commandeuren til beste omhyggelighed recommanderer at afvende den farlige Consequence, om Fienden fik til sin nytte og Norges Skade frembragt de requisiter som hand var i Verk med at transportere fra Gottenborg; Af det holdte Krigs Raad og Commandeurens deri giordte proposition, sees og, at hand vel har overvejet og fattet den Consequence som Strømstadts Fortification ville trekke efter sig; hvorudj og alle Cheffs med ham har været eenige, at det var af stor Importance samme at ruinere.

2 do. Belangende om hand Attaqven med behørig forsigtighed og Conduite har entreprenered, Saa er det klart at Fienden med den force af Canoner hand endda havde paa søn, ej var Commandeuren nær voxen saaat efter ald menniskelig Formodning var største haab om et lykkelig udfald. Hand har ladet sig i Fortiden være angelegen at have kundskab om Fiendens Dessein og forretagende, det samme har hand communiceret Hr. General Wedel, haft hands betenkning i saa pressante terminis, som forhen er meldet om at hindre Fienden i hans forehavende hand har med ald muelig Fliid presseret at komme i Søen med Esquadren, og det har iche staaet til ham, at remedere de mangler, som ham derudj havde været hinderlig, da hand var kommet i Søen har hand recognossaret Fienden, og med fleere Cheffs seet Hans Force og Verker med egne øjne, derpaa proponeret sit dessein i Krigs Raadet, som med ham har vært eenig, at det baade var plausible og important for Eders Majts tieniste; hand har fattet Resolution at attaqvere strax, og sat den i Verk saa snart som hand kunde, som i dette tilfælde, da Fienden endelig maatte attaqveres før hand sig meere fortificerede er meget vel, Hand har attaqveret med den bravoure som hand for alle kand være bekient

og over alt gjort saadan disposition til Attaqven at vi paa den aldeles intet har at sige; men at det icke har udfaldet efter ønske har tilfælde som intet menneske kand see forud, og dependerer af Gud alleene forvoldt, som er at Vinden icke har favoriseret Eders Majts flotille i nogle dage, imidlertid Fienden sig har forsterket, og endda haft den Avantage, at kunde beskyde Eders Majts Skibe og Folk med stor fordel, i det de med tids spille og Forliis maatte varpe sig op mod hands Verker da Attaqven icke kunde udsættes, av samme Aarsag Hielperen icke har kundet komme op for Attaqven var til Ende, imidlertid Galleyerne som skulle gjort dessenten paa den eene side er kommet paa grund, Prammen Arco Nøse formedelst ulykkelige skud har maatt qvitere sin post, Commandeuren self bleseret saaat hand har maatt forlade atta-qven, med videre, som alt har studset hands gode og ellers vel formede Dessein, uden at enten ham eller noget menneske, saavidt Vi ere vidende, deri kand tillegges ringeste skyld. Vel siunes Commandeurens første allerunderdanigste Relation til Eders Majt efter Attaqven at ville tilkiendegive, at hand icke var aldeles tilfreds med alle under ham vaarne officerer, men som hand siden har declareret, at hand dem tid icke vidste, at Galleyerne, som udeblev, var kommet paa grund, og derfor icke kunde fortkomme og at hand aldeles intet paa nogen har at sige, saa bortfalder det af sig self som det og er let at fatte, at et eller andet Fahrty i een fremmet og ubekjendt havn let kunde rage paa grund udj Actionen.

3. Om Commandeuren noksom til Attaqven har været autoriseret: derudj har Eders Majts ham givne allernaadigste Instrux af dato 14de Nov. 1716 bilagt ham efter Vores allerunderdanigste Tanker Autoritet nok i det den overlader til hands egen Conduite med den anfortroede Sjø-Armatur at gjøre og lade hvad hand med det udj Norge værende Generalitet, som hand i alle Sager af Importance flittig skulle consulere, dets got findende for best og tjenligst eragtede, og naar hand fra Generalitetet var saa langt fraværende at hand ej dets betenkning kunde indhænde, uden at noget derved blev forsømt, da med de under hands Commando staaende officerer at holde Krigs Conseil, og hvad da besluttet og for got blev fundet, uden videre forespørsel paa bedste maader at i Verk stille; Nu har Commandeuren, som Eders Majt af foregaaende allernaadigst har fornummet, icke alleene haft General Wedels Betenkning om denne Sag, men endda til over-flød, før hand har entrepreneret noget, proponeret hands Dessein for samtlige Cheffs og erlangt deres Approbation derpaa, saaat hand endog i den post haver gjort alt det der kand eskes af ham, og dersom saavel observerede formaliteter icke kand autorisere een efter holdte Krigs-Raad tagen Resolution til Engagement med Fienden, saa vil een hver Cheff heræfter blive sat i saadan tviffraadighed, at den beste lejlighed til at gjøre Fienden afbrek vil tabes og spildes under prætext af forsigtighed, hvorover Eders Majts tjeniste mest ville komme til at lide.

4to. Om Commandeurens brugte Conduite meriterer, at hand ved

nogen formel Krigs Ret for denne Sag bør belanges eller icke, da er allerede ved forrige Poster refereret Eders Kongl. Majt. at hand efter Vores allerunderdanigste Tanker har gjort alt det hand kunde og burde, hvorføre det er saa langt fra at vi kand see ringeste Anledning til Krigs Ret, fordi hand har attaqueret Fienden, at Vi langt meere er af de tanker, at hand snarere kunde forvoldt sig tiltale og Ansvar, om hand havde underladt Attaqven, som Hr. General Wedel i hans før recenserede Brev og tydelig nok slaar paa, end nu hand haver giordt alting i beste henseende, og efter vigtige Raisons til Eders Majts og landets Tieniste; det kand siunes af første Anseende at hand burde oppebiet hjælperen, men foruden den var hand Fienden med force af Canoner overlegen, og hver Minuts ophold giordte Fienden sterkere og Attaqven besverligere og uvissere, saa at hand burde at begynde at attackere jo før jo heller, det har hand og giort; det havde været at ønske at broen ved fastlandet havde kundet blive couperet, og dertil har hand giort disposition, men at de dertil destinerede Galleyer ere komne paa grund, og ej har naaet deres post, har hand som i værende tid de skulle avancere eller havde nok at gjøre med Attaqven, ej kundet afverge med nogen slags Forsigtighed. Over alt som tiltale af fiscalen altid supponerer noget criminelt eller een beganget faute, som Vi efter denne Sags beste overvejelse icke seer nogen tegn til, men langt meere saa god disposition og Conduite, som leyligheden har tilladt, animeret af een redelig Intention for Eders Majts tieniste, Saa skulle Vi holde det meget betenkeligt, at lade det komme til Krigs Ret, endskjønt Attaqven har icke haft det udfald, som mand vel havde ønsket, thi derfor kand hverken Commandeuren eller noget menneske repondere; og lærer Erfarenheden, saavelsom betragtning af de utallige tilfælde, som accompagnerer alle Entrepriser til Søs, og giyr dem, ihvorvel de kand være overlagt og formeret, uvise og til intet, at udgangen deraf sielden bliver efter Deseinet, Wi forblive

Eders Kongl. Majts

Allerunderdanigste og Troeplygtskyldigste Tiennere

(sign) P. Raben. (sign) C. T. Seehested.
 (sign.) O. Judichær. (sign.) Ulrick Kaas.
 (sign.) W. v. Schindel. (sign.) M. Bille.

Admiralitetet
 d. 13de Aprilis 1718.

(sign.) C. Tausan.

Riksarkivet, Oslo 21/5 1932.

Riktig avskrift attesteres.
 (sign) Eivind Jerve,
 kst.

La mig åpent bekjenne, at dette dokument har jeg ikke tidligere kjent i sin helhet. Jeg har kun kjent det som en

meget ufullstendig konklusjon hos Rothe. Under mitt arbeid i Rigsarkivet i København søkte jeg forgjeves etter det og ingen kunde anvise mig hvor det var å finne. Jeg er derfor den danske generalstab overordentlig taknemlig fordi det gjennom angrepet på Tordenskiold brakte mig på sporet etter dette helt avgjørende dokument.

Kan en 27 årig kommandør få en mere strålende attest av det samlede admiralitet, med så fremragende menn som admiralene Sehested og Judichær i sin midte, enn den Tordenskiold her har fått? Løfter den ikke — selv for de mest skeptiske — mannen op i en stor og glansfull høide? Jeg ber leseren om å sammenholde denne betenkning og det bilde den gir av mannen og hele hans sjømilitære syn med den fortegnede karikatur som generalstaben av idag gir i sin fremstilling av Tordenskiold og de sjømilitære spørsmål. Er den ikke en strålende hyldest til Tordenskiolds strategiske klarsyn, til han målbevisste taktiske disposisjoner, til hans redelighet og konduite hvor det gjelder Kongens og landets høieste interesser? Og i denne konflikt om opfatningen av mannen og de sjømilitære spørsmål står på den ene side det samlede admiralitet, 6 admiraler der utgjør flåtens mest fremragende officerer og på den annen side — kaptajn i infanteriet K. C. Rockstroh. Er noget normalt utstyrt menneske i tvil om hvor sakkyndigheten ligger!

Jeg har tidligere nevnt at dette med Tordenskiolds mindreverdige karakteregenskaper, det var noe nytt av iår og at jeg ikke har kunnet opdage noe av det hos generalstaben av ifjor. Det kunde da være ganske morsomt å kike litt på hvordan generalløitnanten, dr. philos. A. P. Tuxen, han som har skrevet de tidligere av generalstaben utgitte bind, ser på Tordenskiold i sjømilitær henseende. Vi slår altså op i bind VIII og ser først på generalstabens omtale av kampen ved Styrusund — syd for Strømstad — våren 1716, hvor Vibes detasjerte avdeling, delvis under nærvær av Gabel selv, gjentagne ganger forsøkte å komme de svenske fartøier tillivs. Blandt angriperne var «Hvide Ørn», sier generalstaben, «hvis chef (Tordenskiold) så lenge krigen varte blev sjelen i alle foretagender mot Gøteborg-eskadren og dens tilfluktsteder fra

Gøteborg til Dynekilen.» Og det henvises videre til Gabels egen rapport, hvori det heter at det vesentlig var Tordenskiold som var i ilden og «som efter sin sædvanlige Bravur holdt en god Konduite.»

Og om aksjonen i Dynekilen uttaler den samme generalstab av ifjor bl. m. a. «Ødeleggelsen av den svenske sjøstyrke i Dynekilen er en av de stolteste bedrifter, dansk-norsk sjøkrigshistorie har å opvise; den purunge fregatchef hadde vist, at han ikke blott kunde føre et skib, men også en flotilje, at han var i besiddelse av initiativ og ansvarsglede, at han kunde forberede og gjennomføre et dristig foretagende, bibringe fienden et tilintetgjørende nederlag og bringe egne og erobrede skibe i sikkerhet efter fullendt dåd. — — — Angrepet var mønsterverdig gjennomført med anvendelse av de til rådighet stående midler.»

Og endelig omtaler den samme generalstab av ifjor perioden høsten 1716, efter at det stort anlagte tog til Skåne var blitt opgitt. Generalstabens skildrer her hvorledes der fra engelsk side var fremkommet forslag om, at man skulde angripe Carlsrona under felles operasjon av hær og flåte. Admiral Norris mente at planen burde gjennomføres. Russerne sluttet sig til. Men de danske admiraler erklærte at den ikke kunde gjennomføres, da det var for langt på året. Generalstabens hevder at Carlsrona og den svenske flåte nettop var et passende objekt for en koalisjon, der hadde en så absolutt maritim overlegenhet og så føier generalstabens daværende representant, den høit ansette krigshistoriker, generalløinamt, dr. philos. A. P. Tuxen, disse stolte ord til: «Skade at Tordenskiold på dette tidspunkt ennu ikke var admiral!»

Dette var altså generalstabens av ifjor. Men åpner der sig ikke et perspektiv ut fra dette hjertesukk som står i den fulleste samklang med det samlede admiralitets opfatning av Tordenskiold og står det ikke i den sterkeste motsetning til den nye sensasjonspregede fremstilling som generalstabens av idag forsøker å lansere? Og jeg spør den danske generalstab: hvad er årsaken til denne fullstendige kuending som har funnet sted fra igår til idag. Er den av reel art eller er den det ikke?

Men la oss vende tilbake til admiralitetet og først se på dens fortolkning av Wedels skrivelse av 6. juli. Faller den ikke fullstendig sammen med Tordenskiolds? Eller går den i grunnen ikke betydelig videre? Og med denne viden som bakgrunn går generalstaben hen og betegner Tordenskiolds fortolkning av dette brev som «forfalskning av kjendsgjæringer.» Jeg gjentar hvad jeg har sagt før: trekker den ikke også dermed det samlede admiralitet inn under samme smukke betegnelse? Er generalstaben klar over hvad den her gjør?

Denne admiralitetets inngående betenkning er altså uttrykk for dets syn på Tordenskiolds forhold ved Strømstad og forøvrig også på hans sjømilitære opfatning i videre forstand, i hvilken forbindelse jeg vil understreke admiralitetets tilslutning til Tordenskiolds offensive program kontra blokadeprogrammet, et sjømilitært spørsmål av overordentlig stor interesse, men et spørsmål som generalstaben av idag synes å mangle enhver forståelse av.

Admiralitetets betenkning er, som det vil sees, en fullstendig frifinnelse og en ubetinget opreisning for Tordenskiold. Ja, admiralitetet går altså endog så langt, at det sier at han heller vilde være hjemfallen til tiltale hvis han hadde unnlatt å angripe Strømstad. Det spørsmål trenger sig da naturlig frem: Hvad har generalstaben å si til dette? Burde ikke denne admiralitetets betenkning være en av hovedkildene ved generalstabens bearbeidelse av stoffet. Burde den ikke iallfall tillegges like stor vekt som en kadets brev til sin onkel, som jo av generalstaben har fått den ærefulle plass blandt de utvalgte hovedkilder, til fortrenget endog av eskadrechefens egen journal? Men nei, det passer ikke inn i billedet og det hele blir avfeiet med en eneste linje, som i sin ophøiede visdom lyder slik: «De brave herrer har derefter avfattet et mere velment enn velbegrunnet forsvarsskrift.» Det er det hele og så serveres et par sønderrevne citater og ord som absolutt ingen formening kan gi om dokumentets innhold. Dette innhold er helt skjult for leseren, hvad der vel neppe kan karakteriseres som rettfærdig overfor Tordenskiold. Skulde vi benytte oss av generalstabens ter-

minologi måtte vi bruke nokså sterke ord som vel ligger nær for hånden, men vår «urbane» innstilling forbyr oss å følge generalstabens eksempel.

Men etter å ha fortiet for leseren innholdet av dette meget viktige dokument, brenner generalstaben av sin store salve. Den lyder slik:

«Skylden vaeltes således fra Tordenskiold over på Wedel, der intet har anet eller faaet at vide om «Undersøgelsen» — fra Sømanden over paa Landofficeren. De brave herrer sees ikke at have søgt Oplysninger i Sagen, afhørt nogen o.s.v. men har holdt sig til et skriftlig Indlæg af Tordenskiold. Sit brev til Wedel, hvori han vægrer sig ved at aabenbare, hvori «Desseinet» bestod, har Tordenskiold ikke forevist Admiralitetet, ligesaa lidt som skrivelsen til Wedel efter at Foretagendet var mislykket.»

Generalstaben synes å være kommet noget ut av balanse. Hvem taler om skyld — Tordenskiold eller admiralitetet? Det sistnevnte sier jo uttrykkelig «uden at enten ham eller noget menneske, saavidt Vi ere vidende, deri kand tillægges ringeste skyld.» Og dessuten: Hvorfor skulde Tordenskiolds glansfulle frifinnelse og opreisning bety en dom over Wedel? Tordenskiold er jo ut fra strategiske betraktninger frifunnet på det grunnlag at han snarere hadde fortjent tiltale hvis han ikke hadde foretatt angrepet på Strømstad. Og når nu Wedel har vært gjort bekjent med og endog har gitt sin tilslutning til Tordenskiolds offensive disposisjoner — ja så må det vel falle heder istedetfor skyld på Wedel også?

Hvor er i det hele tatt generalstabens logikk i denne sak? Har også den undergått en forandring fra det ene år til det annet?

De brave herrer har ikke søkt opplysning i saken, sier generalstaben. Jo, det har vi, sier admiralitetet. Foruten de bilag som fulgte skrivelsen til Kongen og de som fulgte Tordenskiolds deduksjon, har det også forlangt andre opplysninger som de fant fornødne.

Sitt brev til Wedel, hvori han vægrer sig ved å åpenbare, hvori «Desseinet» bestod, har Tordenskiold ikke forevist admiralitetet, sier generalstaben. Ja,

her er vi inne på et forhold som vi tidligere har berørt. Og det er et forhold som er temmelig penibelt for generalstaben. Den har, som nevnt, lest brevet galt, således at den får frem det omvendte av hvad der står. Det gjelder Tordenskiolds skrivelse av 7. juli til Wedel, et av de interessanteste brev vi vi kjenner fra ham. Generalstaben leser det altså som om Tordenskiold vegrer sig for å si hvad hans dessein går ut på, mens det virkelige forhold er, at han henviser til deres konferanse om offensiven tilsjøs og herunder fremholder han, at hvis det ikke var for den instruks han hadde, så vilde han ikke, selv overfor Wedel røbe sitt hemmelige dessein. Men nu binder altså instruksen ham til det. Denne generalstabens bemerkelsesverdige begripelsesfeil får stor betydning for generalstabens videre fremgangsmåte overfor Tordenskiolds ettermele, så jeg vil understreke den her så sterkt jeg kan. Tordenskiolds uttalelse er forøvrig også for såvidt interessant som den jo i sig innebærer en utvetydig tilkjennegivelse av at han sålangt fra vil søke å overføre ansvaret på Wedel, at han tvertimot kun røber desseinets art av hensyn til sin instruks. Denne skrivelse er derfor et særdeles viktig forsvarsdokument for Tordenskiold.

Men nettopp denne skrivelse har Tordenskiold stukket under stol, sier generalstabens og da selvfølgelig i svikaktig hensikt. Også dette er en bemerkelsesverdig feiltagelse. Skrivelsen ligger i det danske riksarkiv sammen med de andre bilag som admiralitetet har hatt til sin rådighet. Det er en kopi, men undertegnet med Tordenskiolds hånd, hvorav vel må fremgå at han selv har fremlagt den, og da sannsynligvis som bilag til deduksjonen, sammen med Wedels skrivelse av 6. juli, til hvilken den er naturlig knyttet.

Og endelig skulde han ha forstukket sin skrivelse til Wedel efter angrepet. Ja, hvorfor skulde han nu egentlig det? Den inneholder, forsåvidt dette spørsmål angår, praktisk talt akkurat det samme som skrivelsen av 7. juli. Hvorfor da stikke den under stol?

Og på dette fullstendig sammenstyrtende grunnlag kommer så generalstabens med den mest gemene æreskrenkelse som kan tenkes mot død mann.

Den sier: «Ifølge almindelig Opfattelse maa en Anklaget benytte alle Udveje til at forsvare sig. Man kan dog ikke komme udenom, at Tordenskiolds Handlemaade her er, navnlig for en officer, i høieste grad illojal overfor Wedel — egentlig uhæderlig. Men Wedel var paa dette Tidspunkt i Unaade, saa at man ikke behøvede at tage Hensyn til ham.»

Så er vi da på toppen, og jeg spør i forferdelse: Hvad er det generalstaben har gjort? Hvor er grunnlaget for denne påstand om uhæderlighet? Er det i hans fortolkning av Wedels brev av 6. juli? I så tilfelle er også det samlede admiralitet uhederlig. Er det i generalstabens tolkning av Tordenskiolds brev av 7. juli? Den er jo en grov feiltagelse. Men er denne feiltagelse undskyldelig? Jeg mener at det vil falle vanskelig å se det slik. Generalstabens representant har sittet med brevet i sin hånd ved gjennomgåelsen av admiralitetets dokumenter angående denne sak. Og jeg vil påstå, at hvis et normalt utstyrt menneske leser gjennom bare en brøkdel av den lange skrivelse så er der ikke rum for noen misforståelse.

Men hvis nu generalstaben kommer til dette resultat, hvad vil den gjøre? En institusjon som setter så store krav til andres hederlighet, den må vel også selv føle visse forpliktelser i samme retning. Hvad vil den gjøre?

Men vi er ennu ikke riktig ferdig. Generalstaben har nemlig vist mig den tvilsomme ære å ville gjøre mig til medskyldig i sin krenkelse av Tordenskiolds eftermele. Den citerer Lagermark således: «Av det foran nevnte fremgår, at hvorvel Wedel den tid hadde vært meget urolig for et angrep, så fikk dog Tordenskiold ikke nogen befaling eller opfordring av ham til å angripe Strømstad — ennu mindre av hele det norske generalitet, som ifølge Tordenskiolds instruksjon skulde rådspørres.» Og så kommer det: «Bergersen har benyttet Lagermarks arbeide men har ikke innvendt noget imot Lagermarks opfattelse av dette for Tordenskiolds eftermele dog vesentlige punkt.»

Ja, slik står det virkelig. Tør jeg så anmode generalstaben om å hente min bok, slå op på side 795 og lese der fra syvende linje fra oven: «Lagermark sier, at Tordenskiold ikke hadde mottatt noen befaling av Wedel angående sin optreden 1717.

Wedel hadde ikke noensomhelst myndighet til å befale Tordenskiold noe; det fremgår vel til evidens av hans brev av 6. juli. Men når Lagermark sier, at han ikke engang hadde konferert med Wedel, da forholder det seg ikke så. Hans videre anførsel om at han burde ha konferert med det hele generalitet og ikke bare med Wedel, er en påstand som savner ethvert holdepunkt. Wedel er den ledende i generalitetet og det må være nok når korrespondansen føres med ham. Det vilde ta seg eiendommelig ut om en eskadrechef skulde fly land og strand rundt for å konferere med de forskjellige medlemmer av generalitetet. Det er ikke nok at han reiser til Kristiania og kan ikke finne en eneste en, hvormed der kan konfereres.»

Lar det seg i det hele tatt gjøre å ta sterkere avstand fra Lagermark, enn jeg har gjort her? Men atter igjen har altså generalstabens betrodde mann dokumentert at han ikke en gang kan bruke trykte kilder som han har liggende foran seg på bordet. Gang på gang har nu dette gjentatt seg at behandlingen av kilder — enten det nu gjelder trykte eller ikke — har klikket fullstendig for generalstabens. Det er et forhold som ikke egentlig er egnet til å styrke dens autoritet. Men personlig vil jeg ha sagt den ting, at jeg alvorlig fraber mig å bli trukket inn som makker i dette motbydelige spill med død manns ære som innsats.

Vi skal nu se på generalstabens syn på Tordenskiolds disposisjoner efter Strømstad. Gabel hadde i skrivelse av 8. juli beordret Tordenskiold til å dekke Skjebergkilen, da man fryktet landstigning av svensk artilleri til angrep på Fredrikstad. Tordenskiold gav den 20. juli ordre til Sahlgård i så henseende. På side 94 sier så generalstabens: «Denne ordre må Tordenskiold ha hatt innen han foretok angrepet på Strømstad den 19. juli, men først efter nederlaget her traff han forberedelser til å efterkomme den.» På denne side er altså dette galt. På side 103 heter det: «Tidlig neste morgen gav Tordenskiold orlogsskibene ordre til avseiling — nord på til Fredrikstad, mens skytsprammene og galleiflotillen sendtes

inn i Skjebergkilen, altså også i norsk farvann. Han har således ganske opgitt å utføre det ham pålagte hverv: å blokere den fiendtlige kyst og forhindre ytterligere tilførsel til Strømstad.» På denne side er altså det motsatte galt.

Og på side 142 heter det: «Gabels ganske hypotetiske ordre har Tordenskiold imidlertid valgt å ta som absolutt, skjønt han visste bedre beskjed med de virkelige forhold enn Gabel nede i Kiøbenhavn.»

Efter Gøteborg og Strømstad klandres han for å ha handlet uten ordre. Nu klandres han for ikke å ha handlet mot ordre. Det er sandelig ikke så greit å ha med en generalstab å gjøre, som skifter opfatning på den måte, ikke bare fra år til år, men også fra side til side i samme bok. Den «hypotetiske» ordre var av den art, at den avfødte følgende ordre fra Tordenskiold: «Der efter gjør hr. capt. Sahlgård sitt beste med flotillen og geschuts prammene at forseikle uopholdelig til Skjebergkilen. Dit kommen tilser han ganske nøie, og bruke all flid natt og dag at påagte, det fienden ikke får sitt artilleri dit transportert, som han, efter mig tilkommen ordre fra høiædle og velbårne hr. kammerherre Gabel på Hans Ko. maj. vegne skal foreha at føre i verk.»

Det er forøvrig ganske meningsløst å rette en kritikk mot Tordenskiold på dette punkt. For var det noe han var grunn uenig i så var det denne Gabels strategi, og han beordret også allerede 22. juli Sahlgård ut fra Skjebergkilen. Tordenskiolds strategi kommer da tydelig nok frem i angrepene i Dynekilen, Gøteborg og Strømstad. Men når et foretagende ikke fører helt frem, så er naturligvis også det galt. Men dette virvar i begripelsen hos generalstaben har ingen interesse. I disse sjømilitære spørsmål fikk Tordenskiold enstemmig tilslutning av det sakkynndige admiralitet.

Tordenskiold gir Sahlgård en skrape fordi han med sine 8 galleier ved Strømstad var veget undav for 6 svenske. Tordenskiold kunde ikke vite at Sahlgård var fienden overlegen, sier generalstaben. Tordenskiold bar nag til Sahlgård, sier den videre. Slik går prosedyren.

Nu får vi høre at Wedel den 27. juli har besluttet sig til å komme til Fredrikstad «for å høre hvad Tordenskiold hadde

å foredrage.» Ser man det! Denne «fornemt tenkende og rett-sindige» mann har altså nu selv efter generalstabens opfatning plutselig fått talens gaver. Nu vil han virkelig høre på hvad sjøforsvarets chef, denne «udannede, illojale, usannferdige, uhederlige og kjensgjerningforfalskende sjøofficer» har å si. Det kan ikke sees at Wedel har fått noen ny innstruks. Enn om han allerede fra først av hadde fulgt Tordenskiolds henstilling som var bygget på hans instruks. Vilde ikke det vært mere lojalt overfor konge og land og fremforalt overfor Tordenskiold?

Det er ikke stort mere å si vedrørende Tordenskiold i 1717, for Rosenpalm overtok kommandoen og det hele falt i fisk, hvad der atter igjen førte til at Carl XII fikk gjennomført sin opmarsj til angrepet på Norge. Men det er enkelte ting på disse sider som ikke skal slippe oss forbi. På side 150 leser vi med stor interesse følgende:

«Hertil kom, at de ledende myndigheter: Kongen + Gabel, der opholdt sig på Gottorp, Landetatens generalkommissariat (general Scholten) Sjøetatens Do. (baron C. Rontzau og admiral Barfoed), Admiralitetet og rentekammeret (de deputerede ved Finansen) like med ett, som man sier, røk i hårene på hverandre innbyrdes.»

Ja, men enn fotnoten på side 41! Her har vi *crème de la crème* av alt fint og dannet, urbant og belevent; de som skulde vise det gode eksempel for dem som var runden av folket. Og så ryker de i hårene på hverandre! Men det er jo stikk i strid med den tone som generalstaben sier var den rådende. Og hvorfor røk de i hårene på hverandre? Jo, nettop på grunn av gjensidige beskyldninger angående forsynings- og pengeforholdene i Norge, nettop det som hadde vært årsaken til uoverensstemmelser mellom Wedel og Tordenskiold. Ja, vi får endog høre at Gabel fra første stund av synes å ha vært uvenlig stemt overfor Wedel, denne «fornemme og verdige» herre, mannen med den igjenknepne munn. «Ovenfra faderlig, opmuntrende, mest mulig rosende,» — slik er opskriften — men hvordan er innholdet? Gabel, den øverste herre innen den militære organisasjon (krigsminister) skildres av generalstaben selv som «iltter og mangelfullt funderet, hvis personlige

motsetningsforhold til general Scholten sies å ha fått meget uheldige følger.» Idyllen var kanskje ikke så smektende allikevel!

Gabel ja, som efter hvad generalstaben sier fikk en innflytelse på hærens anliggender, der ikke svarte til hans evner og innsikt (Gabel var sjøofficer) — og så heter det i en fotnote: «Hans første personlige skriftlige utferdigelser vedrørende landetaten er meget naive, nesten komiske.» Er ikke dette litt uforsiktig sagt — for nærværende?

Men mens vi leser utover de mange sider om landmilitære detaljer — initiativet var helt utdødd med Tordenskiolds degradasjon — så bestyrkes vi mer og mer i at forholdet innen armeen heller ikke var så rosenrødt som generalstaben har villet tegne det for flåtens vedkommende. La oss ta en liten stikkprøve: «Grev Sponech (general) er overordentlig virksom og bestemt og mere fryktet enn elsket av officerer og soldater. Han står på en dårlig fot med Lützow (øverstkommanderende). Deres ordrer motsier hverandre nesten daglig, og deres opfattelse dekker næsten aldri hinannen — til stor skade for hæren og til skade for Kongens tjeneste. Det går så vidt at de aldri skriver til hinannen anderledes enn i de mest sårende uttrykk (tonen altså urban, dannet og beleven) og at de aldri taler sammen uten å bli uenige; og enhver av dem opregner for den annen de feil, der er begått(!) og den skade eller risiko der er løpet, samt hvad man bør gjøre. Dette medfører at man blir foruroiliget fra alle kanter og unødvendig, og at man daglig forsømmer leiligheten til å handle. Deres fiendskap går så vidt at siste gang var det like ved at Sponeck og Trampe, hvilken siste var tilkaldt for å hjelpe Lützow, for hinannen i strupen».

La nu dette være nok, men la det også dermed være fastslått, at det glansbillede som generalstaben har konstruert som bakgrunn for å stille Tordenskiolds forhold i et uheldig lys, det er grunnfalsk. Og beviset har generalstaben selv vært med på å levere.

Så på bokens siste sider møter vi atter Tordenskiold — og fremdeles den samme surt fornermede tone. Og vi får bruke søkelys igjen. På Kjøbenhavns red raker han med sitt fartøi ombord i fregatten «Stralsund.» Tordenskiold skjøt skylden over på «Stralsund»s chef, sier generalstaben. Ingen kilde angis uten for så vidt der henvises til min fremstilling. Der står imidlertid et journalutdrag, hvorav fremgår at storbrasen røk og at dette gjorde at fartøiet ikke kunde falde hurtig nok av!

Så kommer hans fartøi på grunn ved Læsø. Men denne gang var det overstyrmannens feil, sier generalstaben. Det er av samme odiose art!

Men så kommer det mest fortreidelige av det hele: Tordenskiold som kom først frem til Kongen med melding om Carl XII's død og fiendens rømning av landet. Det har en viss psykologisk interesse å se litt nærmere på denne affære, som naturligvis også skal brukes til mistenkeliggjørelse.

Der var fire officielle myndigheter til å rapportere, sier generalstaben: vicestatholderen (Krag), Lützow, Rosenpalm og generaladjutantene (oberstene Møsting og Sanitz). Det er nu for det første en underlig lære. En officer har vel ikke alene rett men også plikt til å innberette hvad han måtte komme til kunnskap om av militær verdi. Og her forelå der en særdeles viktig sådan. Men så skulde altså ikke Tordenskiold — kommandør i marinen og endog eskadrechef — ha rett engang til å rapportere denne overordentlig viktige nyhet. En merkelig lære, men ikke desto mindre interessant i denne forbindelse.

Krag og Lützow vilde la den nylig opkomne generaladjutant Møsting være overbringeren av nyheten, sier generalstaben. Ingen kilde opgis for dette. Hvorfor skulde ikke en kommandør og til og med en eskadrechef kunne betroes dette hverv? Han skulde jo allikevel tilbake til Kjøbenhavn. Poulsen var jo også kommandør og han blev betrodd hvervet av Rosenpalm.

Men la nu dette være som det vil. Tordenskiold var imidlertid i sakens anledning reist inn til Kristiania, en meget viktig omstendighet som generalstaben fortier. Her i Kristiania

har han utvilsomt av Krag mottatt den avskrift av Fredrikstad-magistratens journal som han bragte som bevismateriale. Hvor skulde han ellers ha fått den fra derinne? Men det vilde da være ganske merkelig om nu Krag skulde ha overlevert Tordenskiold disse bevisligheter men nektet ham å overlevere dem til kongen, da dette skulde overlates til Møsting som han ikke engang visste hvor var. Det eneste naturlige og fornuftige er jo at Tordenskiold straks reiser tilbake til sitt skib og snarest mulig seiler ned til Kjøbenhavn. At Krag — som Rothe sier — anmodet Tordenskiold om i tilfelle å ta Møsting med sig på sitt fartøi er ikke usannsynlig — men det er da noget annet.

Møsting «må ha» søkt Tordenskiold i Sandøysund, sier generalstabten. Fremdeles ingen kilde. Det eneste vi vet i så henseende er at Møsting drog til Fredrikstad for av Rosenpalm å få skibskleilighet.

Tordenskiold kommer altså tilbake fra Kristiania til sitt fartøi i Sandøysund. Hvad var nu det viktigste: at Kongen snarest fikk de bevisligheter han hadde med sig eller at han blev liggende å vente på ubestemt tid på Møsting? Vinden var god og ingen visste hvor lenge den blev stående. Tordenskiold visste ikke noget om at Poulsen var seilt dagen i forveien. For mig står det slik, at Tordenskiold under enhver omstendighet gjorde rett i å nytte den gode vind. Og så utførte han sin desperate letningsmanøver og drog sørover med alt hvad trekke kunde, seilte forbi Poulsen og kom førstemann frem med den viktige nyhet. Men naturligvis må det være ærgerlig.

Så får vi da tilslutt den store generalstabskritikk: Av forsiktighet hadde Sponeck opgitt sine stillinger, før de blev angrepet. Kun «med forsiktighet» kunde Lützow tenke sig muligheten av å motsette sig fremtreenen over Glommen. Med all forsiktighet hadde Landsberg ledet forsvaret av sin festning. Med forsiktighet var stillingen på sydøstfronten blitt forlatt uten kamp. Med «all forsiktighet» hadde en kommando vovet sig frem over Glommen mot syd, gjennom det av fienden fullstendig rømmede landskap. Og endelig hadde Rosenpalms styrker med forsiktighet og i meget god tid trukket sig tilbake til norsk

farvann og hadde av forsiktighet ikke merket noget til, at fienden til siste mann var gått tilbake over Svinesund.

Der spores ingen forståelse av offensivens betydning til sjøs. Gøteborg er bare tørst efter ære. Strømstads betydning skimtes ikke. Der er kun ønsket om rehabilitering det drivende motiv. I sjømilitær henseende er også forøvrig generalstabens fremstilling av liten verdi.

I det store og hele er fremstillingen holdt i en underholdende, lettlest form. Det er bare når den kommer i nærheten av Tordenskiold at sinnet kommer ut av likevekt; men da er det til gjengjeld også godt utenfor. Det er sørgelig å måtte si det slik, at en institusjon som en generalstab har vist grov uaktksomhet hvor det gjelder en historisk personlighets eftermæle. Den har her syndet mot det ufravikelige videnskapelige krav om en forsvarlig kildegranskning og en forsvarlig kildeanvendelse. Den er derigjennem kommet i skade for å felle en dom over død mann som i høi grad må sies å skade generalstabens autoritet. Og det er ikke bra.

Så får vi se, hvad den danske generalstab finner å burde gjøre for å gjenoprette sin autoritet og for å gi Tordenskiolds minne den opreisning som det har krav på.
